Рк Ш6(2=Уд)
Ф83 ФЛ

КРАТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +

Шифр Ш16(2=4с): Ф83 Инв. № 2483622

Автор Франко І.Я.

Название Лис Микита.

Место, год издания Відень, 1921.

Кол-во стр. XVI, 144с. : іл.

-"- отд. листов

-"- иллюстраций

-"- карт

-"- схем

Том ______ часть ______ вып. ______

Конволют

Примечание:
30.05.92 г.

Моля

ІВАН ФРАНКО

Лис Микита

Лис Микита.

З німецького переробив ІВАН ФРАНКО.

ШЕСТЕ ВИДАННЯ.

ВІДЕНЬ, 1921.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ »ФРАНКО СИН І СПІЛКА« У ВІДНІ.

Всі права застережені.

Copyright by Publ. Co. »Franko Son & Co.«,
Vienna.

Від Видавництва.

Випускаємо отсе шестий наклад »Лиса Микити«. Хай пригоди цього хитруна бавлять на ново нашу суспільність. Всі дотеперішні наклади розійшлися давно, пора знов пригадатися нашим Читачкам і Читачам. Старий лис появляєся цим разом у новій шкурі; наш мистець маляр Н. Івасюк прикрасив окладинку книжки гарним малюнком. У новій шкурі зуміє Лис Микита дібратися до кожньої хати та до кожньої оселі, де тільки живуть Українці — а тоді сповнить свою почесну задачу: викличе усміх на устах наших малих Читачів. Старші знов у звірях нераз пізнають своїх добрих знакомих.

Віденъ, 1. III. 1921.

Хто такий „Лис Микита“ і відки родом?

Отся віршована казка, яку Ви, дорогі Братя, певно вже читали, над котрою дехто може тілько сміявся, а дехто може й глибше задумався, міркуючи, що й у нас, між хрещеними людьми не одно таке дієтъся, про яке тут у казці розказано, — се не моя видумка, а має свою історію і то досить цікаву історію. Хоч то ніби вчена і зовсім книжницька справа — історія книжки, яку прочитаєш тай забудеш, — та про те я думаю, що не завадить розповісти Вам хоч коротенько сю історію, —може вона й між Вами кому прийдеться до смаку, а кому не до смаку, тому, розуміється, вільно її не читати.

Та не тілько для простих людей я пишу отсі рядки. Здається, що й наші вчені та книжники також не дуже добре знають, хто такий »Лис Микита« і відки він родом. Бачите, вийшло ось що. Отся казка у-перше друкувалася в часописі для дітей »Дзвінок«, а відтам передрукована була окремою книжкою. На титулі я написав був так само як і тепер, що се я »з німецького переробив«, а не писав виразно, з якої книжки. Чому? Се зараз побачите. Та наші книжники знають очевидно одну німецьку книжку про »Лиса Микиту«, — ту віршовану повість, що звичайно друкується між творами найбільшого німецького письменника

Йогана Ґете і називаєтся там »Reineke Fuchs«. Наші письменники думають мабуть, що сю повість видумав сам Ґете із своєї голови, і для того оголошуючи про вихід мойого »Лиса Микита«, вони гуртом пописали, що мій »Лис Микита« перероблений із Ґете. Вийшла з того для мене неприємна річ: буцім то я взяв свою казку з Ґетової повісти, тай по щось затаїв назву правдивого властителя, я тільки загалом написав »з німецького«, аби збаламутити нетямучих. Дуже негарне діло!

Що вже робити, треба вияснити письменним і неписьменним, що і в кого я взяв і в чийому пірю пишаюся.

Читаючи в отсій книжечці про пригоди Лиса, Вовка, Медведя, Зайця, Кота, Цапа і инших звірів, Ви певно мусіли пригадувати собі: »А, таке саме або дуже подібне розповідають собі й у нас прості, неписьменні люди під веселу годину!« І справді, оповідання і байки про ріжних звірів і їх пригоди находяться у всіх народів на світі, навіть у таких, що ми їх називаємо дикими. І всюди в тих оповіданнях звірі говорять по людськи, поводять ся так як люди, дізнають більше або менше таких пригод, як люди. Відки се походить? Легко се зрозуміти, коли придивимося, як наші діти бавлячись обертаються зі звірями: псами котами, курми, гусьми, і т. и. Хто не бачив, як вони з ними розмовляють, витаються, сваряться, перепрошуются, гніваються і люблятся? Очевидно, вважають їх чимось рівним собі, так само розумним, як і вони. Діти не чують різдiлку між чоловіком (т. є собою самими) і звірем, і нераз

уважають звіря навіть розумнійшим, хитрійшим від себе. Коли Вам діти почнуть оповідати про свої іграшки, то будуть про пса, кота чи иншого звіря говорити, як про свого товариша. »Ми з Лиском ходили там і там«. »Тату, чого той гусак від мене хоче, що так на мене сичить?« »Скажіть що тому котови, аби не дряпався!« і т. и.

Колись перед тисячами-тисячами літ усі люди своєю вдачею і своїм розумом були подібні до тих дітей. Вийшовши зі стану дикости люди займалися стрілецтвом, риболовством, і очевидно весь свій вік мали найбільше діла зо звірями. В тих часах треба й шукати перших початків отих байок і оповідань про пригоди звірів між собою і з людми. Певна річ, що з тих самих давніх-давніх часів походять також перші засновки й тих оповідань, що зведені до купи в нашій казці про »Лиса Микиту«.

Ми не говоримо сього на здогад, а маємо дуже стародавні докази, що воно справді так було. На дві, три або й більше тисяч літ перед Різдвом Христовим були вже в старім Вавилоні оповідання про звірів дуже подібні до наших байок. Ті оповідання списувано на глиняних табличках, поки глина була мокра, а потім її випалювано, і так вони доховалися аж до наших часів. Із деяких оповідань маємо тілько рисунки — також такі стародавні, і з них можемо доміркуватися, що оповідання, до яких відносяться рисунки, були так загально відомі, що поглянувши на рисунок кождий знав, що він значить. Те саме знаходимо і в Єгипті на 1000—1500 років перед Христом; окрім

писаних оповідань маємо й рисунки, з яких зараз можна пізнати, що вони відносяться до байок і казок, де головними особами були звірі. Найславнійші з тих рисунків є: війна котів зі щурами й осел, що грає на лірі. Дуже гарні і стародавні байки та оповідання, в яких говорять звірі та дерева, маємо також у жидівській Біблії.

Відси, з Вавилона, Єгипту, від Жидів та Фенікійців оповідання про розмови та пригоди звірів розійшлися на схід, до Індії, і на захід до Греків. У Греків їх посписувано і надано їм дуже гарну форму. Найстаршим грецьким байкописом був Езоп, що жив на яких 500 літ перед Христом. Його байки здобули собі широку славу між Греками, хоч сам Езоп був бідним невольником. Його байки дійшли до нас в прозі і в пізнійших грецьких і латинських перерібках. Та обік байок Греки знали й ширші казки, де головними особами були звірі. До нас дійшла одна така віршована грецька казка »Війна жаб з мишами«, приписана Гомерови, якої основа певно була запозичена з Єгипту.

Дуже правдоподібно, що з Вавилонії разом зі штукою письма дістали ся також і звірячі байки та казки на схід до Індії, де розросли ся і розвилися ще пишнійше, ніж у Греції. Індійці — народ обдарований богатою фантазією і бистрим розумом, що любить запускатися в глибокі роздумування над найвисшими питаннями про Бога, про призначення чоловіка та про його жите на землі. Для вияснювання таких високих думок вони часто вживали й звірячих байок, перероблювали старі або складали нові, що й доси глибоко зворушують

нашу душу. Вчені знавці догадуються, що й у пізнійших часах, у III і II віці перед Христом, Індійці переймали чимало звірячих байок від Греків, що під Александром Македонським завоювали були перську державу і потім пару сот літ мали свою державу в Бактрії о межу з Індією і мали з Індією часті зносини.

По Різдві Христовім починається нова вандрівка байок і казок звірячих і всяких инших, а власне зі сходу на захід. В самій Індії ще на 500 літ перед Христом повстав був чоловік із царського роду, що покинувши панування зробився пустинником, а далі вбогим жебраком, і почав навчати людей милосердя, чесноти й рівности та любови. Він учив, що людське життє, то тяжка проба для людської душі, то ненастанне горе; що всі земні втіхи й роскоші, то отрута для душі, бо горе тим тяжше болить по них; що одинокий спосіб увільнити себе від болів і клопотів земного житя. се зректися світа, його роскошів і радощів, зректися батька, матери, дому, родини, маєтку і жити в побожних думах і молитвах, працюючи лише стілько, щоб їсти, а їдячи лише стілько, щоб жити. Сього чоловіка прозвали Буддою, т. є. просвіченим і просвітителем. Він стався основателем новоі віри, що розширилася звільна по цілій Індії, а далі й геть по Азії, і що нині числить коло 500 міліонів своїх вірних. Отож важно, що власне незадовго перед Різдвом Христовим головні проводирі буддійської церкви приразили вислати на всі сторони світа проповідників, які мали ширити сю нову вру. Від того часу Буддова наука пе-

рейшла по за границі Індії, до Тибету, Китаю, Монґолії, Японії. Та певна річ, що буддійські апостоли ходили й на захід, до Персів, Греків, Арабів, Жидів, і коли тут не принялася Буддова віра, то се головно для того, що тимчасом у Палестині повстала нова віра, де в чому дуже подібна до Буддової, а де в чому значно висша від неї — християнство. Для нас важне те, що власне від буддистів старі християне приймали деякі їх оповідання і притчі і пристосували їх до своєі проповіді.

Християнство, що зразу стояло ворожо до грецької і римської освіти, що від римських цісарів довго зазнавало тяжких переслідувань, остаточно побідило і переняло в себе спадщину грекоримської освіти. Ширячися між півдикими народами Европи воно несло з собою також зерна просвіти, здобутки думок Греків і Римлян, у тім числі й ті байки та повісти, що були духовою стравою широкої маси тих народів. Особливо звірячі байки та казки знайшли серед тих народів дуже податливий ґрунт, бо тут люди жили ще в лісах і полях, у близькім сусідстві до звірів, і певно дуже любили оповідати свої власні стрілецькі пригоди. Оті пригоди спліталися з грецькими та латинськими байками. Довгими зимовими вечерами люди бажають слухати довгих, безконечних оповідань, і так помалу з коретеньких грецьких байок, звичайно заострених так, щоб із них виплинала якась глибша фільософічна думка, повставали довгі оповідання, в яких не стілько ходило про глибоку фільософію, кілько про забавний; цікавий зміст. Особливо в XI і XII віках по Христі

розвилися такі оповідання В тім часі християне богато разів ходили до Азії воювати з Турками й Арабами, що принявши Магометову віру захопили були Палестину, Єрусалим, Вифлеєм і всі ті святі місця, де колись жив Ісус Христос. Отож християне йшли великими купами до Палестини воювати »за святий хрест« і відбити у Турків Єрусалим, от тим то й названо ті війни хрестовими війнами. Здобувши Єрусалим хрестові вояки держалися там якийсь час, мали в Єрусалимі своє королівство, жили в сусідстві з людми Магометової віри і попереймали від них велику силу оповідань та байок, що або були поскладані самими Арабами, або через Персів і Арабів прийшли були з Індії Ті оповідання принесено до Европи, їх слухали люди дуже цікаво, списували їх, перероблювали, сплітали до купи зі своїми власними, і так повстала в Европі величезна сила гарних повістей та поем, що довгі віки були духовим кормом наших прадідів і ще й доси не перестали нам подобатися.

Оттоді то була зложена й наша повість про »Лиса Микиту«. Що вона не була видумана тими, хто її списував, а взята з книжок давнійших, з далека занесених оповідань, на се маємо доказ у тім, що перші записи тої повісти зладжені в латинській мові, людьми книжними, духовними, і хоч ті записи зложені були в Льотаринґії або у Фляндрії над морем (відки найбільше людей ходило у хрестові походи), то в них виступають такі звірі, як лев, папуга, леопард, яких не було тоді в Европі, а навіть згадано про якусь індійську рибу, з котрої мозок лічить недугу. Найстарше таке оповідання має

назву »Вихід невольника« (Ecbasis captivi) і зложене було одним льотаринґським монахом коло р. 940, т. є., ще на 100 літ перед хрестовими походами. Невольник, про якого мова в тім оповіданню, се теля, заперте в стайни. Воно виривається на двір, біжить у гори, щоб догонити стадо погнане на пашу, та тут блудить і попадає в неволю вовкови. Сей хоче його роздерти, та теля пригадує йому проголошений царем супокій. Вовк запроваджує невольника до своєї печери, та тут на другий день являється стадо з псами виручати невольника. Починається облога вовчої кріпости. Вовк не боїться своїх противників, а тілько боїться лиса, і оповідає своїм другам про свої давнійші пригоди з тим хитрим ворогом. Та от являється лис у таборі обляжників, викликає вовка з кріпости, сей гине на рогах вола, а невольника, теля, випроваджують із печери. В те головне оповіданнє про теля вставлено оповідання про неприязнь лиса й вовка.

Як уже згадано, підчас облоги вовк оповідає своїм другам, чому він боїться лиса. То раз цар лев був занедужав. Усі звірі зібралися до нього, тілько лис не прийшов. Уже вовк намовив царя, що лиса треба за се замучити і вбити, коли ось надходить лис і каже, що вилічить хорого царя. Він має мозок індійської риби, ним він натре царські крижі, а тимчасом треба з вовка здерти шкіру і обгорнути нею хорого царя, то його горячка минеться. Се так і зроблено, лев виздоровів і зробив лиса своїм найстаршим міністром.

Те саме оповідання про хорого льва, якого лис вилічив якимись зілями і здертою з вовка шкірою,

було основою другої латинської поеми, що зложена була у Фляндрії в початку XII віку і має назву »Isengrimmus« (то таке прозвище вовка). Яких 50 літ пізнійше зложена була третя латинська поема »Reinardus« (се назва лиса), далеко ширша від попередніх; тут зведено до купи 13 оповідань, із яких деякі находяться і в нашій перерібці »Лиса Микита«, а власне:

1. оповідання про те, як лис учив вовка хвостом ловити рибу (у нас пісня одинацята);

2. оповідання про те, як вовк був баранам за ґеометра (у нас пісня перша);

3. оповідання про те, як лис сповідав когута (у нас пісня десята);

4. оповідання про те, як вовк у кобили лоша купував (у нас пісня девята);

5. оповідання про барана, що сам хотів скочити вовкови в пащеку (у нас пісня сема).

Оті латинські віршовані оповідання швидко розходилися по манастирях, школах, а далі й по дворах учених панів у Франції, Німеччині та Нідерляндах. Двірські співаки, вандрівні школярі та рицарі розносили їх що-раз далі, переробляли їх на народні мови: французську, німецьку та нідерляндську. Найважнійша і найширша перерібка — французська. Се властиво не одна повість, а цілий ряд повістей майже не повязаних одна з одною, раз коротших то знов довших. Ті повісти писані ріжними людьми в XI і XII віках, були надруковані у XIX віці і заповнили 4 здорові томи; вони разом мають мало що не 50.000 віршів.

Загальна їх назва »Повість про Ренара« (Le Roman du Renart) а поодинокі повісти називають ся »браншами«, тоб то по нашому »галузями«. Таких галузів було, здається, значно більше; до нас доховалося їх 36. Та вони разом не творять цілости, а та подія, що в пізнійших перерібках, а також і в нашім »Лисі Микиті«, являється осередком повісти і громадить докола себе всі инші оповідання себ-то власне оповідання про суд льва, про триразове кликання лиса, про його засудження, про хитрощі, якими він викрутився від смерти, і про поєдинок лиса з вовком, хоч і находиться в старофранцузській поемі, являється там тільки одною галузею в ряді инших, а не осередком цілости.

Із французської мови переробив сю повість на старонімецьку мову коло р. 1170 альзатський рицар Генріх Ґліхезер. Він дуже вкорочував французські оповідання, декуди додав дещо нового, але також не вмів зробити з розрізнених пригод одної цілости.

Доволі вдачною пробою скомпоновання такої цілости треба вважати італійську перерібку одної части французської поеми, а то власне тої части, де розказано про суд льва над лисом. Італійська перерібка має назву »Райнальдо«; вона дуже коротка супроти французької поеми і не здобула собі ширшого впливу.

Аж нідерляндському поетови Віллємови, що коло 1250 р. переробив повість про лисові пригоди на нідерляндську (долішньо-німецьку) мову, удалося се діло. Оповідання про суд льва він зробив тою основою, довкола якої громадяться инші оповідання, як хрусталі довкола спільного ядра. Віллє-

мова поема була коло 1280 року перекладена на латинські вірші і пізнійше переробл͏ювана на прозу (по нідерляндськи друковано 1479 і 1485, по німецьки друков. 1489, по бельгійськи друков. 1564). Старонімецьку прозову перерібку, де лис називаєть ся »Reinke«, переклав у р. 1794 великий німецький поет Ґете на німецькі гексаметри, держачися старої друкованої книжки майже крок у крок; його перерібка називає ся »Reineke Fuchs« і відновила славу старо-нідерляндської повісти в цілім світі.

Від кінця XV віку, коли були надруковані прозові перерібки старих повістей про лиса, повісти ті сталися улюбленою людовою книжкою в Німеччині, Нідерляндах, Белґії, а відси переходили чи то в перекладах, чи в устних оповіданнях до инших народів. Устні оповідання людові, дуже подібні до »галузів« старофранцузської поеми, здибаємо у всіх европейських народів: чимало їх також у народів словянських, а особливо в Українців, Москалів і Сербів, хоч писані, книжні перерібки французської поеми в давнійших часах сюди не заходили. Дуже багато оповідань про лисові та вовкові пригоди оповідають собі семигородські Саксонці, що осіли тут іще в XIII і XIV віках. Навіть в устах галицьких Євреїв, що не вміють читати по німецьки, чув я широке оповідання про лиса, зовсім подібне до основної повісти в нашій поемі; те саме оповідання записано навіть із уст півдиких Муринів Готтентотів у полудневій Африці, де воно було занесене европейськими проповідниками разом із наукою Христової віри; віра Христова у них не

принялася, а оповідання про лиса й вовка лишилося в їх тямці.

Треба мені ще сказати кілька слів про свою перерібку сеї стародавної повісти. Пишучи її, я взяв тілько головну раму нідерляндської поеми Віллєма, значить, ту саму, що є і в німецькій книзі про Райнке і в Ґетевій перерібці, та виповнював ту раму зовсім свобідно, черпаючи і з старофранцузських »галузів« і з богатого скарбу наших людових оповідань. Бажаючи написати книжку для молодіжи, я мусів із старого твору, а значить і з того, що написав Ґете, повикидати богато такого, що зовсім не годиться для молодіжи. Натомість я повводив із старих оповідань та з наших людових байок дещо нового, так що загалом у другім виданню моєї перерібки враз із тим оповіданням, що становить рамку цілости і тягнеся через усі пісні, вплетено тридцять більших або менших оповідань і уступів.

І ще одно. Я бажав не перекласти, а переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народнім добром, надати їй нашу національну подобу. Я, так сказати, на чужий, позичений рисунок накладав наші коліри. Дословно я не перекладав ні відки ані одного рядка. Чи це хиба, чи заслуга моєї праці — в те не входжу, досить, що з сего погляду вона моя.

Ів. Франко.

Пісня перша.

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку;
Ожили луги, діброви,
Повно гамору, розмови
І пісень в чагарнику.

Лев, що цар є над звірями,
Пише листи з печатками,
Розсилає на весь світ:
»Час настав великих зборів!
Най зійдесь до царських дворів
Швидко весь звірячий рід.«

Ось ідуть вони юрбами,
Мов на відпуст з корогвами —
Все, що виє, гавка, квака;
Лиш один мов і не чує,
В своїм замку знай ночує
Лис Микита, гайдамака.

Ой не даром він ховаєсь!
Знать сумління обзиваєсь:
»Кривдив ти звірячий люд!«
Тимчасом в своїй столиці
Цар засів поруч цариці,
Щоб творити звірям суд.

Перший вийшов Вовк Неситий.
»Царю, — каже, — від Микити
Вже мені хоч пропадать!
Діток моїх бє, кусає,
А Вовчицю обмовляє
Так, що й сором повідать!

»А й мене — хіба-ж то чесно? —
Як він хитро і облесно
Мало в гріб раз не вігнав!
Се було ще того разу,
Як я з царського указу
Мировим суддєю став.

»От до мене вбіг Микита!
»Вовче, справа знаменита!
Штири Барани ось тут.
Їм лишилася по батьку
Гарна частка поля в спадку,
І на твій здаються суд.

»Бачиш, почали свариться,
Ані руш їм поділиться —
Ґеометри в них нема.
Я веду їх в сюю нетру:
Будь їм ти за ґеометру, —
Праця буде не дарма.«

»Втішивсь я — нема що крити.
Бачте, Баранів мирити
Дуже я люблю над все:
Як зроблю їм справу в поли,
То вам жаден з них ніколи
Вже рекурсу не внесе.

»От я швидко збираюся,
З Баранами витаюся —
Хлопці повні, як стручки!
»Ну бо, хлопці, поспішімо,
На той спорний ґрунт ходімо!
Маєте палики, дручки?«

»Все тут, — кажуть, — все готове!«
Вийшли в поле Баранове,
Стали мірять — ні, не йде!
Тут за много, там за мало,
Вшир не хочуть вздовж не стало,
Бо тут ліпше, там худе.

»Далі каже Лис Микита:
»Тут одна лиш стежка бита
Вас до правди доведе.
Вовче, стань, на середині,
А з них кождий в сій хвилині
На ріг ниви хай іде.

»Станьте й стійте там спокійно,
Кождий уважай подвійно!
Як я крикну: раз, два, три, —
То з вас кождий без уговку
Як найшвидче к пану Вовку
Що лиш сили просто дри!

»Хто найшвидче дочвалає,
Вовка з місця геть зіпхає,
Мати-ме найбільшу часть.
Зрозуміли?« »Зрозуміли!«
»Ну, ставайтеж, і до цілі
Най вам Бог добігти дасть!«

»В середині став я радий,
Не доміркувався зради,
А Микита на межи
Аж у собі радість тисне —
Як не гаркне, як не свисне:
»Раз — два — три! А враз біжи!«

»Ледво крикнув Лис Микита, —
Гей, як рушили з копита
Барани у той сам час!
А як збилися до купи,
То вам наче штири ступи
В мене гопнули нараз.

»Штири Барани від разу
Мої кости на логазу,
Бачилося, потовкли;
Я лиш зіпнув, закрутився,
Тай на землю покотився,
Очи кровю заплили.

»Та прокляті Бараниска
Не вважають, що смерть близька,
Що зомлілий я лёжу:
Сей рогами звідси пхає,
Той в противний бік штовхає,
Щоб посунути межу.

»Довго ще так правувались,
Що хвилини розбігались,
Тай рогами в мене бух!
А Микита, той собака,
Реготавсь, аж лазив рака,
Що так з мене перли дух.

»І булиб за нюх табаки
Там на вічну ганьбу таки
Вовка вбили Барани,
Та дав Бог, моя Вовчиця
Там надбігла подивиться, —
Аж тоді втекли вони.«

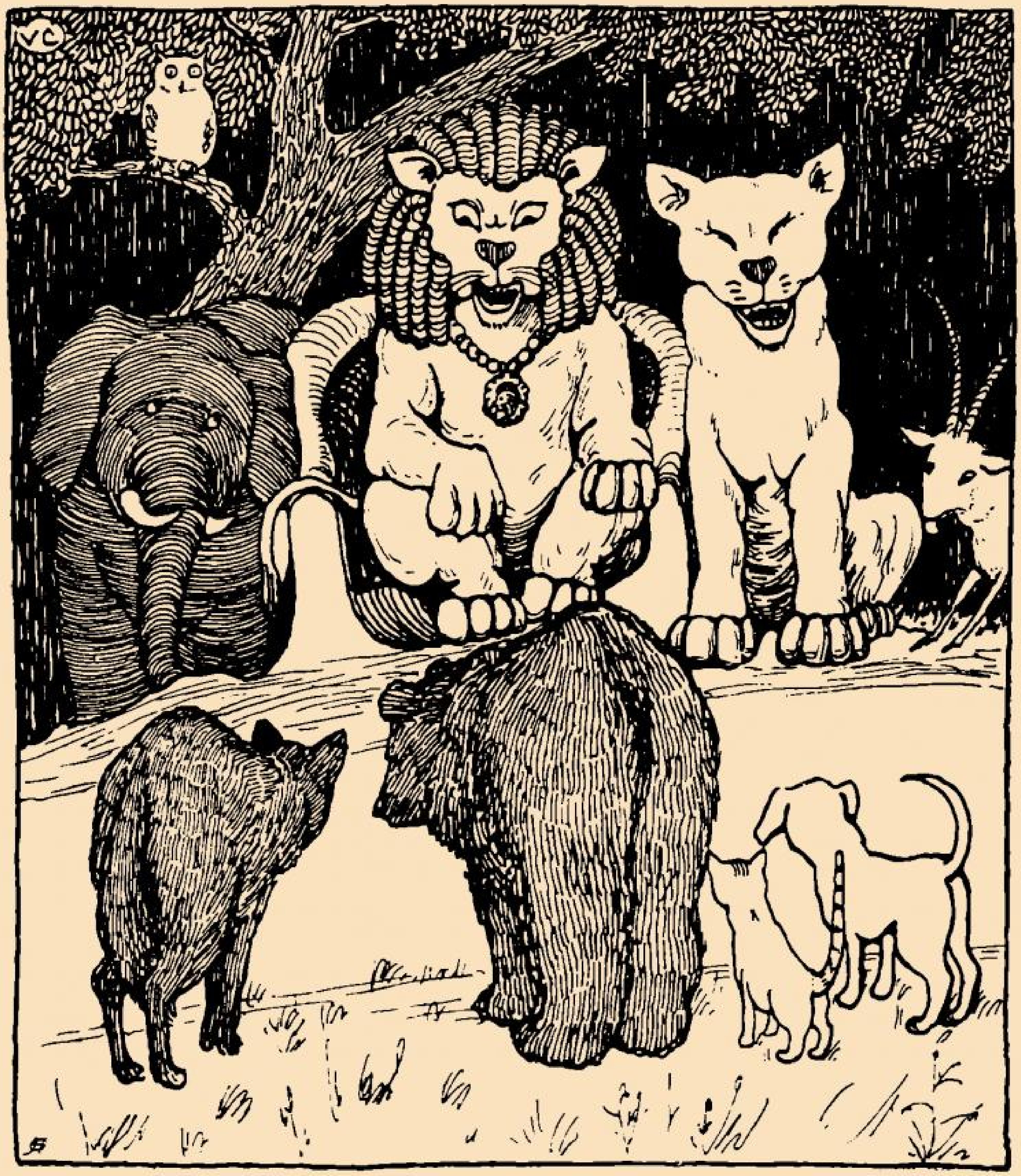

Хоч як жалібно сю повість,
Мов сумную дуже повість
Вовк цареви голосив,
То цариця хихоталась,
Тай цар, щоб не знявся галас,
Ледво в собі сміх дусив.

Гектор, цуцик, неборака,
Став на лапки тай балака:
»Царю, страже наших прав!
Ковбаси я мав шматочок, —
Тай сховав її в куточок, —
Лис і тую в мене вкрав!«

Кіт Мурлика скочив жваво:
»Бач, яке собаче право!
Ковбаса була моя!
Що Лис злодій, я не спорю,
Але ковбасу в ту пору
В ковалихи викрав я!«

»Чиста правда, що й казати —
Рись почав так промовляти, —
Лис Микита злодій є.
Він сумління, честь і віру
За дриглі, горівки міру
Без вагання продає.

»Тaж то нехрист, тaж то Юда!
Патріотизм в нього злуда!
Хто-ж добра-б від нього ждав?
Знаю я його натуру!
Він всіх нас жидам на шкуру
За свинини-б фунт продав.

Заяць ось — душа спасенна,
Як жиє, ні в ніч, ні денно
Зла нікому не хотів.
Ну, пішов він до Микити,
Той, бач, мав його навчити
Тропарів і кондаків.

»Ой, гірка була наука!
Лис відразу взявсь до бука.
А прийшли на пятий глас,
Зайця він струснув мов грушу:
Був би витряс з нього й душу,
Як би я його не спас.«

Аж ось виступив до трону,
Щоб взять Лиса в оборону,
Стрий його, Борсук Бабай.
»Добре то старі казали:
Жди від ворога похвали!
Що тут наплели, гай, гай!

»І не сором вам, Неситий,
Власну ганьбу розносити,
Відгрівати давну плісень?
А ви краще-б нагадали,
Як ви з Лисом мандрували, —
То правдива, свіжа пісень.

»Вірним другом був Микита,
Але ваша злість несита
Злом платить найліпшу річ.
Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас страшливий,
Хоч коліна власні їдж!

»Аж тут чути: »Гатьта! Вісьта!«
Їде шляхом хлоп до міста,
З рибою на торг мабуть.
»Гей — Лис каже, — мисль щаслива!
Брате, буде нам пожива,
Лиш гляди та мудрий будь!

»Скочив Лис з одного маху,
Бач, і впав посеред шляху,
Мов здохлий простяг лапки.
І лежить оттак простертий —
Він же-ж міг пожити смерти
Від мужицької руки!

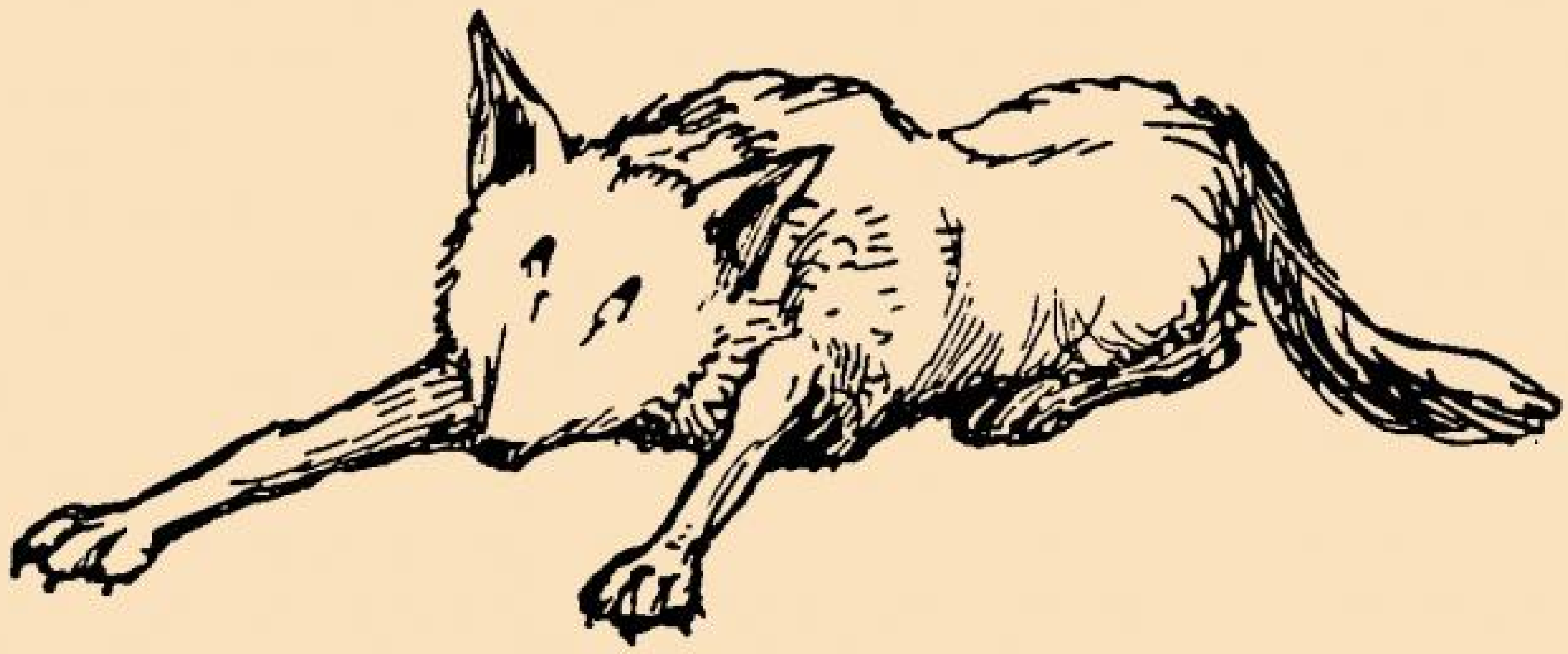

»Хлоп надїхав — що за диво!
З воза зліз, за камінь живо,
Щоб його добити там.
Далї бачить — він не диха!
»От мій зиск — промовив стиха
На клапанню буде блам.«

»Взяв Микиту за хвостину
Тай на віз між рибу кинув,
Сів і їде в божий час.
А Микита, той пронoза,
Нуж метати риби з воза,
В кадці лиш лишився квас.

»Риб не стало, Лис мій в ноги!
Здибав Вовка край дороги, —
Той останню щуку мне.
»Ну-бо, брате Миколайку,
Ти лишив для мене пайку?
Погодуй тепер мене!«

»О — говорить Вовк Неситий —
Осьде пай твій знаменитий!
На, смакуй, та не вдавись! —
І — зміркуй безодню злости! —
Дав йому лиш самі ости
З риб, що вкрав так сміло Лис!

»А для Зайця річ нелюба,
Що надрав учитель чуба?
Ніби нас не драли всіх?
Хто-ж то бачив, щоб наука
Йшла до голови без бука?
Се розмазувать — лиш сміх.

»А той цуцик, Гектор куций,
Сам спіймавсь на своїй штуці!
Кіт Мурлика нам сказав:
Ковбасу ту знакомиту,
За що скаржить він Микиту,
Сам він у Мурлики вкрав.

»Мій братанок — муж побожний.
Всякий проступок безбожний
Перед ним неначе хрін.
Ось вже цілий рік минає,
Як твердий все піст тримає,
Не бере в рот мяса він.

»Я вже сам не раз журився,
Що так голодом зморився« —
Тут урвав нараз Бабай . . .
Бач, кумпанія чимала
Бог зна звідки причвалала
З криком, шумом в царський гай.

Старий Півень перед веде,
За ним по два у ряд іде,
Несуть мари на плечах:
А на марах Курка лежить,
За марами весь рід біжить —
Плач і лемент, ох і ах!

Півень перед троном царським
Крикнув тенором лицарським:
»Милосердя, царю мій!
Вся надія наша вбита!
А убійця — Лис Микита!
Най нас суд розсудить твій!

»Ми в манастирі святому
Проживали й зла нікому
Не чинили. Та нераз
Бачив я, що попід брами
Лис мишкує, — все за нами
Своїм хижим оком пас.

»Я сі штуки добре знаю,
Своїм дітям повідаю:
»Стережіться, куий вас Біг!
В ліс мені не вибігати,
Бо там ворог наш зубатий,
Він житя вас збавить всіх.

»Аж тут раз стук-стук до брами:
В волосянці перед нами
Став Микита як монах,
Повитав нас благодатю,
І з цісарською печатю
Лист отвертий мав в руках.

»Ось вам, каже, лист безпеки!
Каже цар, щоб від теперки
Між звірями був спокій,
Щоб братався Вовк з Вівцями,
І щоб я на віки з вами
Був як друг, як брат, як свій!

»Бач, пустинником я стався,
І від мяса відцурався,
Їм лиш зіллє й дикий мід.
Мир вам, діти! Жийте з Богом!«
І вклонившись за порогом
Він пішов собі у світ.

»Ну, — тут дітям я говорю, —
Воля, діти! Можна з двору
Нам по стернях погулять!«
Радість, втіха, спів між нами!
Всі ми рушили за брами, —
Та не всім прийшлось вертать.

»Лиш ми вийшли, — гульк з укритя
Як не скочить Лис Микита,
Тай хахап мою дочку!
Я як крикну: Кукуреко!
Але він вже був далеко,
Вже сховався у ліску.

»Я кричу, мов в дзвони дзвоню
Вірні пси за ним в погоню
Кинулись — та, Боже мій! —
Принесли лиш труп бездушний!
Так той злодій непослушний
Зневажає наказ твій!«

Цар сказав: А що, Бабає?
Дуже острий піст тримає
Твій братанок! Бачиш сам,
Як то він спасає душу!
Ні, конець зробити мушу
Всім подібним хапунам!«

І Медведя зве Бурмила:
»Як тобі в нас ласка мила,
Друже, меч свій привяжи,
Йди до Лиса, най, моспане,
Зараз тут на суд мій стане,
Строго-строго накажи!

»А вважай на ту падлюку,
Щоб не вдрав яку він штуку,
Бо то, брате, хитрий звір!«
»Що, мене-б він смів дурити?« —
Закричав Медвідь сердитий,
Тай потяг в Микитин двір.

Пісня друга.

Гей хто в лісі не буває,
Той не бачив ,той не знає,
Як Микита Лис живе.
Лисовичі — славний замок,
Не один там хід і ґанок.
Ям, скриток чимало є.

Лис Микита в своїй буді
Спочива собі по труді,
Аж нараз почув: Стук, стук!
Глянув — ой, небесна сило!
Аж се сам Медвідь Бурмило,
А в руках страшенний бук.

»Гей Микито! Де він, ланець?
Вилізай! Ось я післанець
Від саміського царя!
Наробив ти зла богато,
Злий на тебе Лев, наш тато, —
То й спокутувать пора!

»Кличе цар тебе на суд:
»Хай мені явиться тут
Лис Микита, гайдамака!
А не хоче йти в мій двір,
На тортури, під топір!
Хай пропаде мов собака!«

Лис Микита счулив вуха,
Коло брами пильно слуха
Тих грізних медвежих слів.
»Ей, — гадає, — що-б зробити,
Сего друня раз провчити,
Щоб так гордо не ревів!«

Хитро в шпарку зазирає,
Чи де засідки не має?
Але ні, Бурмило сам!
Ну, тоді він вийшов сміло,
Втіхою лице горіло:
»Вуйку, ах, витайтеж нам!

»Вуйку, ви-ж се? Бійтесь Бога!
Так далекая дорога,
А такий на дворі сквар!
Ви втомились, ви без духа,
Піт вам скрізь тече з кожуха!
Щож то, наш вельможний цар.

»Инших вже послів не має,
Що найліпших посилає,
На найстарших труд валить? —
Ну, подвійно рад я тому,
Що хоч раз до мого дому
Гість так чесний загостить.

»Суд для мене — з маслом каша!
Знаю бо, що мудра ваша
Рада захистить мене.
А як ви за мене слово
Скажете, то все готово,
Царський гнів тяжкий мине.

»Вуйку, ми-ж одного роду!
З вами я в огонь і в воду!
Лиш сю нічку ще заждіть!
Гляньте, небо замрачене,
Ви втомилися, а в мене —
Вибачте — болить живіт.«

»А се що тобі, небоже?«
»Ох, вуйцуню, страх негоже!
Я-ж пустинник, то й не слід
Мяса їсти. Ось і мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Ссати той обридлий мід.«

»Мід? — аж крикнув пан Бурмило, —
Мід обридлий? Божа сило!
Я-ж за мід би й душу дав!
Де він? Де його купуєш?
Як мене ним утрактуєш,
Вірь — не будеш нарікав.«

»Вуйку, каже Лис, — се жарти!«
»Жарти? Дай лиш зо три кварти,
То й присягою скріплю!
Мід, се райський корм чудовий!
Все за мід я дать готовий,
Над усе я мід люблю!«

»Га, як так, мій вуйку милий,
То ходім! Хоч в мене сили
Дуже мало — що робить!
Розказ твій, то голос з неба.
Для так чесних гостей треба
Сил, здоровля не щадить.

»Не далеко тут — ось тільки
Буде відси зо чверть мильки —
Пребогатий хлоп Охрім.
В нього меду тьма безбожна,
Що не то що їсти можна,
Але хоч купайся в нім!«

»Ой! — зітхнув Медвідь Бурмило, —
Аж на серці замлоїло!
Ну, Микито, ну, біжім!«
Сонце сіло вже за гори,
Як добігли до обори,
Де богатий жив Охрім.

На землі там, близь города,
З дуба грубая колода
Бовваніла. Майстер Гринь
Хтів по-здовж її лупати,
То й почав з кінця вже гнати
Здоровенний в щілку клин.

З-на дві пяди вже отверта
Щіль була; колода вперта
Про того не трісла ще,
Лиш від клина заскрипіла,
Ніби зуби заціпила
Прохрипівши: »ов, пече!«

»Вуйку! — шепче Лис Микита, —
Ось колода ся відкрита —
Ти пощупай їй під бік!
Хоч крива вона та сіра,
Та в ній меду що не міра.
Відси й я нераз волік.

»Глянь, вже темно по долині.
Хлоп давно лежить в перині,
То-ж нічого ти не бійсь!
Їж до схочу в імя боже!
Я постою на сторожі...
Ну лиш, сміло в шпарку лізь!«

»Спасибіг тобі, небоже! —
Рік Бурмило, — стій, щоб може
Не надліз який злий дух!
Ой, вже чую запах меду!
Ти, небоже, стань з переду,
На до рук отсей обух!«

І за сим Медвідь Бурмило
Лаби, голову й карчило
В ту широку щіль запхав;
Лис тимчасом трах обухом,
Клин із дуба вибив духом,
І Бурмила дуб спіймав.

»У! — сказав дуб, — є ще сила!«
Гей, як вхопить він Бурмила,
Аж стріщав у нього лоб.
»Вуйку! — крикнув Лис Микита, —
Правда, шпарка знаменита!
Знав де мід ховати хлоп.«

А Медведя заціпило!
Стогне, сапа мій Бурмило,
Але дуб трима й трима.
Шарпнув вуйко зо три рази,
Затріщали лаби й вязи,
Але вирвати — дарма!

»Вуйку, — каже Лис, — як чую,
Дуже вам медок смакує,
Та мабуть вас муха тне.
Їжте-ж, але міру майте,
Бо як обїстеся, знайте:
Мід вам пупом поплине.«

Та Медведю не до меду!
Крутить задом, а з переду
Дуб держить мов у кліщах
То він шарпне, дряпне, смикне,
Далі з болю як не рикне,
Аж почули в небесах.

Лис на кпи його здіймає.
»Бач, як вуйко мій співає!
Вуйку, що за нута се?
Вуйку, вуйку, будьте тихо!
В хаті світло — буде лихо!
Вуйку, хлопа біс несе!«

А Охрім, богач-мужик
Пробудив ся — що за рик?
Виглядає у квартиру —
Що за диво? При колоді
Щось чорніє... Може злодій?
Хлоп хапає за сокиру.

Вибіг з хати, приглядаєсь:
Се Бурмило борикаєсь!...
Репет підійма Охрім:
»Гей, сюди, сусіди любі!
Ось Медвідь зловив ся в дубі!
Гей, Медведя бить біжім!«

У! Кипить в селі трівога!
Наче ті вовки з берлога
Позривались мужики.
В чім хто був, в тім вибігає,
Що попало, те й хапає
Як оруже до руки.

Як прискочить до Бурмила —
В сего ціп, у того вила,
В баби кочерга в руках,
А Охрім з тяжким обухом —
Кинулись на вуйка духом!
Лиш луп-цуп! та трах-тарах!

Біль додав Бурмилі сили:
Як не шарпне — Боже милий!
Шкіру всю з чола зідрав!
Ще раз шарпнув — вирвав лапи,
Але шкіру й кіхті-дряпи
Дуб немов своє забрав.

»Вирвавсь! Вирвавсь!« закричали
Люде, в ростіч поскакали,
А Бурмило трух-трух-трух!
В ліс, у корч і збіг борзенько,
Ляг та стогне так тяженько,
Мов би з нього перло дух.

Аж тут суне Лис Микита.
«Ну, вуйцуню, — мовить — сита
Вже душа? А добрий мід?
Тай гаразд ви попоїли!
Хочете, я що неділі
Справлю вам такий обід!

»Ой, а я трохи не плакав,
Як там з вами хлоп балакав:
Я гадав, що буде бить.
Ну, та бачиться, ви чемно
З ним розстались, — дещо певно
Вам за мід прийшлось платить.

»Е, що бачу! Ви з гризоти
Вбрались ніби на зальоти
У червоні сапянці!
А сю шапочку червону
Де купили? Чи до дому
Несете її доньці?   .«

Так Микита насміхався,
А Бурмило лиш метався,
Та бурчав собі під ніс.
Аж на третій день ходою
Він з тяженькою бідою
Ледве в царський двір приліз.

Як побачив цар ясенний,
Що Медвідь такий нужденний,
То аж руки заломав.
»Гей, Бурмило, любий друже,
Хто се збив тебе так дуже
Та зо шкіри обідрав?«

»Царю, пане! — рік Бурмило, —
Горенько мене постигло!
Се Микита все зробив.
Через нього муки много
Я приняв, — ох, мало свого
Я житя не загубив!«

Ух! Затупав цар ногою!
»Я короною ось тою
Заклинаюсь: не уйде
Сей злочинець злої муки!
Дай мені його у руки,
То до завтра не дожде!«

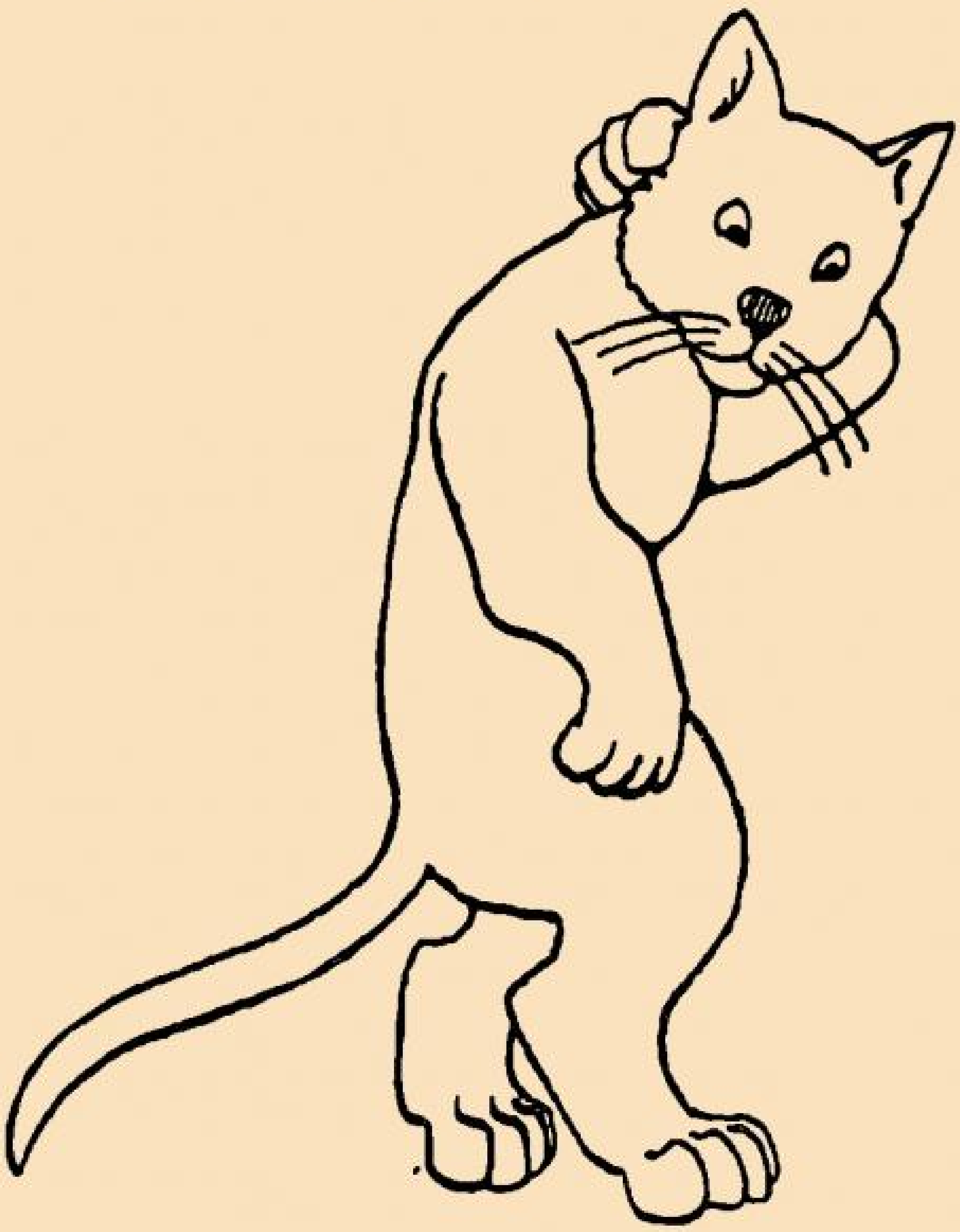

Потім троха мисли ладив
І з сенатом раду радив,
Щоб Микиту взять на гак,
Постанову мав велику.
Приклика Кота-Мурлику
І до нього мовить так:

»Ти мій вірний Кіт Мурлика,
Хоч постава не велика,
Та розумний ти за трьох.
Ось тебе я шлю: піди ти
Сам до Лиса до Микити,
У його злодійський льох.

»І кажи, щоби як стій
Він у двір явив ся мій!
Загрози йому, що гака
Не мине й тяженьких пут,
Як на суд не стане тут
Лис Микита гайдамака!«

Кіт Мурлика поклонився
І в дорогу спорядився,
Хоч по шкірі дер мороз;
Страх не рад він був тій чести,
Та що цар дав, їдж до решти!
Сперечати ся не мож.

Пісня третя.

Кіт Мурлика до дороги
Добре взяв за пояс ноги,
В торбу впхав печену миш,
І лісочком, холодками
Так на підвечерик самий
Він прибув до Лисович.

Стукнув в браму, дожидає...
Лис в квартирку виглядає.
Кіт Мурлика шапку зняв,
Поклонивсь йому низенько,
Привитав його борзенько,
Тай такі слова сказав:

»Не прогнівайся, панашку!
Не приніс я жадну фрашку,
Але царський вам наказ:
Другий раз се цар, наш владця,
Через свойого післанця
На свій суд ось кличе вас.

»Що тут довго говорити!
Дуже цар на вас сердитий,
Тож я раджу вам: ходіть!
Царь поклався на корону:
Як не ставитесь до трону,
То пропащий весь ваш рід«.

»Мурцю! — скрикнув Лис Микита, —
От не ждали! От візита!
Боже милий, як я рад!
Ну, ходи в мої обійми!
А про те казать не смій ми,
Щоб як стій іти назад!

»Таж Лисиця, твоя тітка,
Так тебе видає зрідка,
Що не пустить нас під ніч.
А маленькі Лисенята,
Чи ж вони пустили-б брата?
Ні, то неможлива річ!

»Повечеряєм гарненько,
Проспимося, а раненько
Холодком — тай в божу путь!
Я про царський суд не стою.
А що рад піду з тобою,
Ти про сеє певний будь!

«Он з Медведем иньше діло!
Ти розваж: прийшов Бурмило
Мов розбійник у мій двір,
Тай до мене з криком, фуком,
З величезним в лапах буком —
Я-ж малий, слабенький звір!«

»Ой нанашку, — рік Мурлика, —
Ласка ваша за велика…
Але ліпше ми не ждім!
Ніч чудова, місяць світить…
Попрощайте жінку й діти,
Тай у путь як стій ходім!«

»Мурцю, — каже Лис, — май розум!
Ніч не тітка, ми не возом
Будем іхать, ні літать.
Всяка погань лісом лазить,
Нуж-но хто на нас наважить!
Ні боротись, ні втікать!«

Ті слова Кота Мурлику
Кинули у дрож велику.
»Ваша правда, — він сказав. —
Мушу на ніч вже лишиться
Та скажіть, щоб поживить ся,
Де б я тутка що дістав?«

»Щож, не гнівайсь, Мурцю дільний!
Чоловік я богомільний,
Піст твердий держу день в день.
Та тобі вже я придбаю
Найсмачнійше, що лиш маю:
Крижку меду зїж лишень!«

»Меду? Тьфу! — відрік Мурлика. —
Хай Бурмило мід той лика!
Ним мене ти не вкормиш!
Та у вашому фільварку
Чей-же є де в закамарку
Хоч одна порядна миш?«

Лис Микита рік до Мурка:
»Ти жартуєш! Навіть Турка
Я-б мишми не трактував!
Що ти видумав, небоже?
Миши їсти! . Милий Боже!
Про таке я й не чував!

»Та як мишей ти бажаєш,
Мурку любий, — тут їх маєш,
Що хоть ними гать гати!
Тут у війтовім будинку
Мишей тьменна тьма, мій синку,
І близенько нам іти!«

»Ах, нанашку мій наймильший,
Поведіть мене на миши!
Я на миши дуже звик!«
»Добре! Так ходи-ж за нами!«
І полізли бурянами
Аж де війтів був курник.

Там в стіні діра пробита,
Нею часто Лис Микита
Нічю в курятник гостив;
Вчора ще пустив він крови
Війтовому когутови,
Аж когут і дух спустив.

Війт зо злости зчервонівши,
З когута лиш пірє вздрівши,
Крикнув: »Ні, вже не стерплю!
Мушу злодія зловити.«
Край вікна дав присилити
Мотузяную петлю.

Лис Микита се пронюхав,
Тай говорить: »Мурку, слухай,
Як там мишки цвіркотять,
Мов горобчики невинні!
А ось тут і дірка в глині —
Тілько влізти тай хапать!«

»А безпечно-ж тут, нанашко?
Нині за біду не тяжко,
А війти, то хитрий люд!«
»Га, — говорить Лис зрадливий, —
Хто занадто боязливий,
Най такий покине труд!

»В середині там не був я,
І про хитрощі не чув я,
Та коли боїшся ти,
То ходім раднійш до дому,
Повечеряєм по свому:
Редьку й медові соти.«

Кіт Мурлика застидався.
»Що, гадаєш, я злякався?« —
До Микити він озвавсь. —
»Страх, то не котяче діло!«
І у дірку скочив сміло,
І шасть-прасть! В сильце спіймавсь.

Ой, повис він у воздухах,
Затрепавсь, та по тих рухах
Шнур ще дужче горло стис.
Кинувсь — вдаривсь до одвірка!
А з гори, де клята дірка,
Заглядає зрадник Лис.

»Ну, що Мурцю мій наймильший, —
Каже він, — смакують миши?
Правда, що за пишний смак!
Хочеш соли? Я покличу,
Або в війта сам позичу, —
Чи волиш вже їсти й так?

»Ого-го, вже й ти співаєш!
Але славний голос маєш!
Тенор! Ах, люблю на смерть!
Жалібно, аж ллється в душу!.
Ох, бігме, я плакать мушу
Ну, спасибіг за концерт!«

Ра̂птом двері заскрипіли,
Війт роздягнений, спотілий
З палицею сам впада;
А за ним сини і слуги,
Сей з ременем, з буком другий —
Ось де Муркови біда!

»Бийте злодія! — війт крикнув, —
Вчора когу̊та нам смикнув!
Бийте, поки спустить дух!«
І луп-цуп летять удари...
Мій Мурлика з уст ні пари,
Мов осліп уже й оглух.

»Бийте! — війт кричит і кропить.
В тім Мурлика скік! Як вхопить
Пана війта за сам ніс!
Хруп тай хруп, мов лиш велику,
Кіхтями роздер всю пику,
Мов би гречку грабав біс.

»Ґвалт! Рятуйте!« — крикнув з болю
Війт і впав як сніп до долу.
Всі до нього. — »Гей, світіть!
Гей води! Гей губки, вати!«
Кинули ся кров спиняти, —
Вже й не в голові ім Кіт.

А в Кота тверда натура:
Лиш відсапав тай до шнура,
Взявся гризти і кусать.
Далі шарпнувся що сили,
Шнур урвався і в тій хвили
Кіт свобідно міг гасать.

Ну, він мишей відцурався,
В курнику й не обзирався,
А задравши хвіст, як міг
Драпнув в дірку, та до ліса,
А лісами, мов від біса,
Просто в царський двір прибіг.

Як уздрів його Лев-батько
Збитого мов кисле ябко,
З злости аж позеленів.
»Що? — кричав звірів правитель, —
»Чи знов сміє той урвитель
Насміхаться з моїх слів?

»Ні, вже того за богато!
Будь я пес і пес мій тато,
Коли се йому прощу!
Військо шлю на гайдамаку!
Скоро зловлю, — на гиляку,
І гніздо все розтрощу!«

Грізно цар ревів і тупав,
Був би Лиса з кістьми схрупав,
Як би мав його в руках.
Аж як гнів пройшов безмірний
Виступив Бабай покірний,
І сказав при двораках:

»Царю, явна річ, не скрита:
Вільний же козак Микита,
Право-ж каже тричі звать
Винного на суд твій, пане.
Аж як третій раз не стане,
Суд заочний видавать.

»Що втім правди чи неправди
Що про нього клеплють завжди
В те не входжу, — та для всіх
Рівне право! Тож пішли ти
І мене ще до Микити,
Чей прийде до твоїх ніг.«

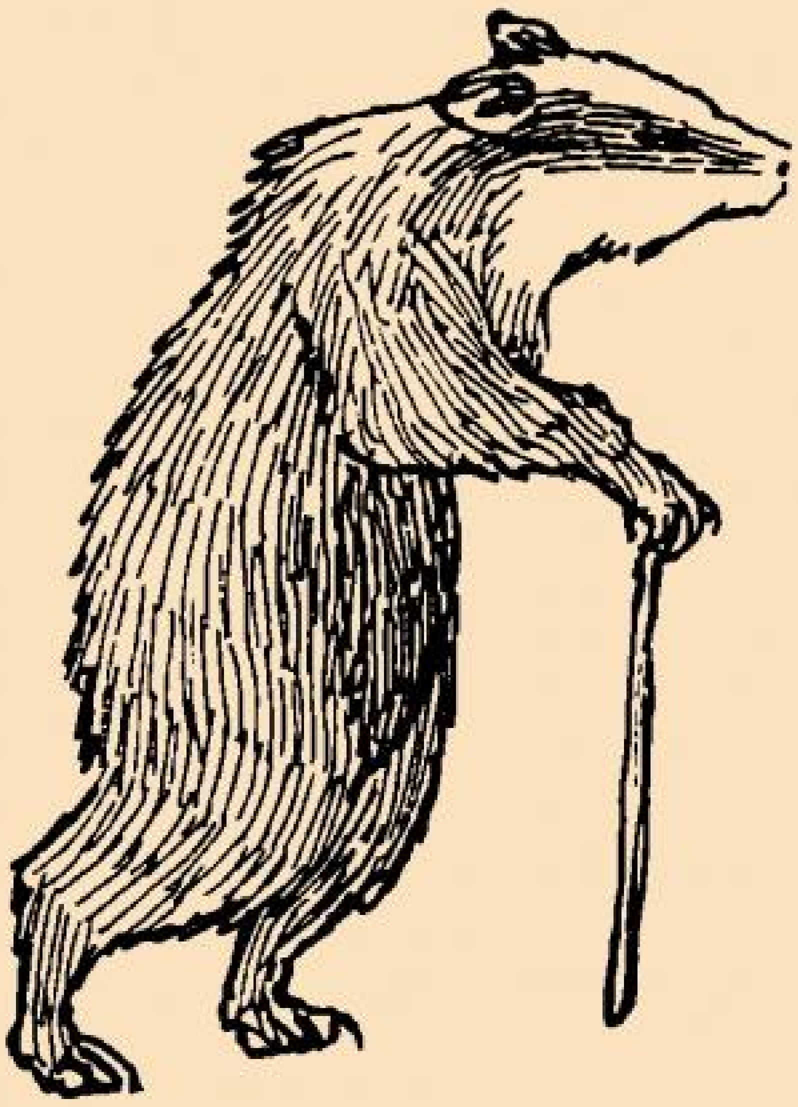

Цар махнув лиш головою,
Дав знак згоди булавою,
Та ні слова не сказав;
А Бабай як стій зібрався,
У дорозі поспішався,
В Лисовичах на ніч став.

Пісня четверта.

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору
Розмовляючи гуляв,
Аж тут голос у діброві
Обізвався: »А, здорові!
Ось до вас я причвалав?«

»Ах, Бабай! Чи ти се, стрику?
Ну, мабуть якусь велику
Новину несеш до нас!
Ти втомився? Ти сумуєш?
Ну, до хати! Заночуєш,
То й балакать буде час.«

Всі гарненько привитались,
Про здоровлє розпитались,
Випив вишнячку Бабай.
Сів на приспі, віддихає, —
Лис про царський двір питає:
»Ну, балакай, не зітхай!«

»Гей, синашу, схаменися, —
Так сказав Бабай до Лиса —
Що за збитки робиш ти?
За що ти з післанців кпишся?
Чи на правду ти боїшся
На той царський суд іти?

»Я-ж гадаю, синку милий,
Що ти зможеш в одній хвили
Ворогам заткати рот.
Адже всі їх глупі мізки
Проти твого стоють тріски!
Оттакий то весь народ!«

»Правду кажеш, любий стрику, —
Рік Микита, — і велику
Ти охоту ось підвів.
Щож, піду! Най всі побачуть!
Хто смієся, ті заплачуть,
Цар на ласку змінить гнів!

»Хоч там цар на мене лютий,
Та він знає, що в мінути
Небезпечні, в чорний день
Всі торочать не до ладу,
Але дати мудру раду
Вміє тілько Лис оден.«

І війшли оба в світлицю.
Привитав Бабай Лисицю,
Всі засіли край стола.
Лисенята Міцько й Міна
Повлазили на коліна —
Живо гутірка пішла.

»Дуже лютий цар, Бабаю? —
Рік Микита. — Знаю, знаю,
Жаль йому медвежих мук!
Та в нас був старий рахунок, —
Довго ждав я на трафунок,
Щоб дістать його до рук.

»Тому літ ще не богато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Ґубернатором зробив
На підгірські наші бори,
Щоб звірячі справи й спори
Всі по правді він судив.

»От тоді то Вовк Неситий
Напосівсь мене здусити,
А з Бурмилом змову мав;
І на суд ґуберніяльний
За мій помисл ґеніяльний
Перший раз мене пізвав.

»Що за помисл? Слухай, друже!
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить, —
Та нас голод з ліса гонить
Серед лютої зими.

»До села йдем осторожно,
Нюхаємо, де би можно
Чим масненьким поснідать, —
Аж тут сала, мяса запах
Не лиш в носі, а аж в лапах
Закрутив нам — хоч тут сядь!

»Тії пахощі нас гарні
До попівської спіжарні
Мов по нитці довели.
Стали ми довкола нюхать,
Чи безпечно всюди — слухать,
Аж віконце ми знайшли.

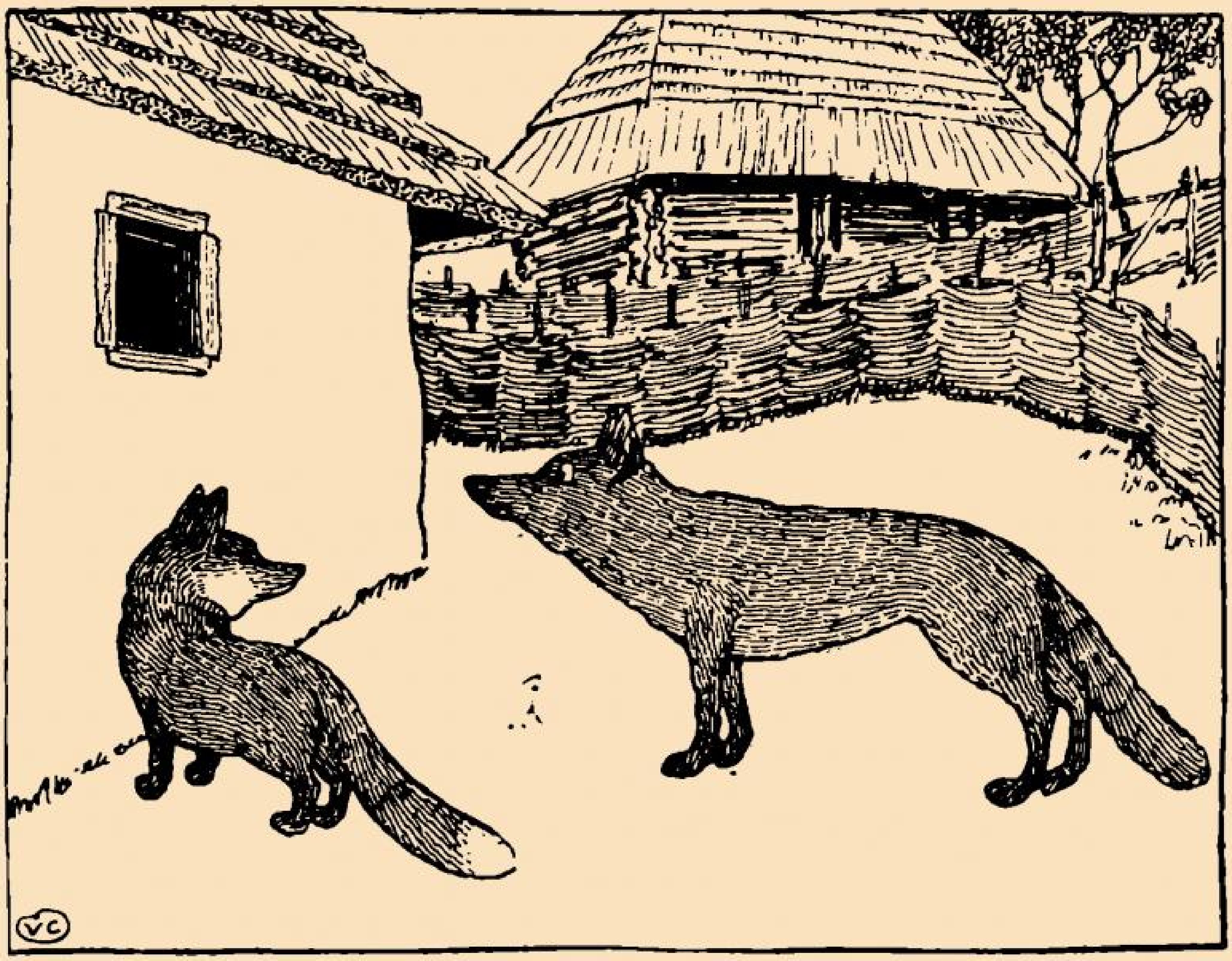

»Страх тісне було віконце.
»Лізем, Вовче?« »Лізем конче!« —
Каже Вовк. — »Ти перший ліз!
Глянь, чи де нема заліза!
За тобою й я полізу, —
(Так Вовк каже) — лізь, не бійсь!«

»Я проліз досить вигідно,
Роздивився. »Лізь свобідно!«
Так до Вовка я сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, та в отвір той вузенький,
Ледве тулуб свій пропхав.

»А в спіжарні — Боже кріпкий!
Світ затьмився нам до дрібки,
Стілько там добра для нас:
Мяса, сала, вуженини,
Штири пілті солонини
І довжезний ряд ковбас.

»Став я думать, міркувати,
Як тут господарювати, —
Та мій Вовк мов оцапів:
Перший полоть хап зубами!
Рве, куса, гризе без тями —
Став і їв і знай сопів.

»Ну, — гадаю, — їж, небоже!
Та для мене се не гоже.«
Я беруся до ковбас.
З жердки легко їх здіймаю,
Крізь віконце викидаю,
Поки всіх отак не стряс.

»А за ними й сам в віконце
Вискочив, тай ну чим скорше
Всі на шию надівать.
Навантажив як коралі,
Тай до ліса далі, далі,
Скарб у яму, щоб сховать.

»Скарб у яму заховавши,
Спокійненько поснідавши
До спіжарні знов біжу.
Прибігаю: Вовк ще голить,
Не доївши кинув полоть,
З смальцем розпочав діжу.

»Вовче, — шепчу, — час до гаю!
З церкви люде вже вертають, —
Щоб нас тут хто не застав!«
Вовк почувши се жахнувся,
В дірку прожогом метнувся,
Та вже ледво шию впхав!

»Бачиш — повний був, мов бочка!
Став у дірці, тілько очка
Витріщив, немов баньки.
Страх відняв у нього мову
Я-ж кричу: »Чого став знову?
Ну, якої бідоньки?«

»Вовк не тямить вже, що діє!
Пхаєсь в дірку, аж потіє,
Та дармий його весь труд.
Далі з лютої розпуки
Заломав передні руки —
»Лисе, — каже, — згину тут!«

»Вовче, — кажу, — чи здурів ти,
Чи від смальцю опянів ти?
Вилізай, пора нам в гай!«
»Ой, не можу, мій Лисуню!
Бачиш, пуза не просуну!
Ой, Микито, помагай!«

»Ну, скажи ти сам, Бабаю;
Що я тут чинити маю,
Як драбузі помогти?
Лишу Вовка — може згинуть.
Ліпше, думаю, не кинуть,
Але до попа піти.

»Попросить по добрій воли,
Щоб дав пилки і позволив
Більшу вирізать діру.
Здумавши сю річ штудерну.
Мовлю Вовку: »Жди, я верну!«
І в попівство просто дру.

»Піп був власне у покою:
В пообідньому настрою
Люльку ходячи курив.
У вікно я заглядаю,
Лабою шкряб-шкряб благаю,
Щоб вікно він отворив.

»Піп поглянув, підбігає...
»Лис у вікна заглядає!
Гей, ловіть його! Біжіть!«
Я й не зчувся, а за мною
Слуги, служниці юрбою, —
От я духом через пліт.

»Крик за мною, як в гамарні.
А я просто до спіжарні,
Тай сховався під поміст.
Тут погоня надлітає:
»Де він? Де той Лис? — питає —
Показав нам тілько хвіст!«

»В тім зирнули, а з віконця
Вовк Неситий проти сонця
Визирає! »А, ти тут?
Ой, нещасная головка!
Таж се Вовк! А бийте-ж Вовка!
Тут йому зробіть капут!«

»Вовк їх там не дожидався,
А в спіжарню заховався,
При саміських дверях став.
От вони як отворили,
То Неситий скік в тій хвили,
З сеї шпарки скористав.

»Та дістав там з дивовижі
Скілька буків через крижі,
Так що ледво в ліс доліз,
І про справу сю немилу
Заразісінько Бурмилу
Він на мене скаргу вніс.

»Хоч сам винен за лакомство,
А на мене віроломство,
Злобу й зраду наклепав.
Ну, а думаєш Медвідь
Розібрав усе як слід,
По закону поступав?

»Де тобі? Суддя той ласий,
Як дізнався про ковбаси,
Що я з трудом розстарав,
Як ревне на мене туго:
»Зараз все віддай, злодюго!
Будеш ти ковбаси крав?«

»Ти й віддав?« — Бабай питає. —
»Щоб було робить, Бабає?
Адже-ж хтів відтяти хвіст!
Та щоб всі віддать — а дзуськи!
Штири дав йому тонюські,
А собі лишив ще шість.

»От Медвідь так судить справу:
»За побої, за неславу,
Вовче, маєш ковбасу!
Решту я зім. Ти-ж, Микито,
Рад будь, що тебе не бито!
Марш, бо кости рознесу!«

»Так то нас судив Бурмило!
Гірко се мене вшпилило!
Я присяг на царський хвіст:
Як його дістану в руки,
То за всі ті підлі штуки
Він тяженько відповість.«

Надоспіла і вечеря;
З пірєм пражена тетеря —
Всім досить її було.
Як гарненько поживились,
Де про що розговорились,
Тай пішли собі в стебло.

А як рано повставали,
То гарненько поснідали!
Їли сало з чесником,
Потім гусячу потравку,
Закусили-ж сю приправку
Ще копченим судаком.

Оттоді Микита вбрався
До дороги й так прощався
З господинею й дітьми:
»Люба жінко, будь здорова!
Час іти мені до Львова,
Тож ключі усі прийми!

»Наглядай як слід в коморі,
Бо ті миши красти скорі, —
А про мене не журись!
Хоч тепер на нас цар лютий,
Але легко може бути,
Що всміхнеся ще колись.

»А ви, діти, не пустуйте,
По за домом не герцюйте,
Мамі збитків не творіть!
Глянь-но, стрику, що за звірик
Отой Міцько! Хто повірить,
Що йому ще тілько рік!«

І дітей поцілувавши,
Жінці в вухо пошепташи,
Що там ще сказати мав.
Лис Микита мов у гості
В Львів на зустріч царській злости
Враз з Бабаєм почвалав.

Пісня пята.

Гу, гу, гу! — в дворі гуділо,
Мов Бог зна, яке там діло —
»Лис Микита! Лис приспів!«
А Микита мов не чує,
Гордо, сміло машерує
Між рядами ворогів.

Перед троном зупинився,
І цареви поклонився,
І такі слова сказав:
»Царю наш великодушний!
Слову твойому послушний,
Я на суд твій правий став.

»Вірю в велич твого духа.
Не прихилиш свого вуха
Ти поганим брехунам,
Що байками і брехнями
Раді б розлад поміж нами
Сколотить на шкоду нам.«

Але цар глядів понуро
Й крикнув: »Підла креатуро!
Ти ще тут хвостом вертиш?
Смієш прав допоминаться?
Нам ще хочеш підлизаться?
Ні, вже нас не підлестиш!

»Глянь, ось Півень у жалобі!
Кіт Мурлика ось при тобі,
І Бурмило, мій барон!
Тямиш біль їх, ганьбу, муки?
Гей, беріть його у руки
І до трібуналу! Вон!«

»Царю, — смирно рік Микита, —
Чи-ж так явна вже й відкрита
Що до них вина моя? —
Що Бурмило був упертий
Конче хлопський мід ізжерти,
То чи-ж тому винен я?

»А Мурлика, — Боже, Боже!
Він ще жалуваться може?
Хто-ж на ловах не прийма
Бійки, невигід подібних?
Тай хібаж для Мишей бідних
Констітуції нема?

»Кажуть: злодій я, поганець!
А Мурлика, твій післанець,
Теж не меньший горлоріз.
Бо чи-ж то не для злодійства,
Кроволитя і убійства
Він у тую шпарку вліз?

»Царю, я підданий вірний!
Як такий твій гнів безмірний —
Дай на смерть мене судить!
Дай малих злочинців вішать,
Най великі тимся тішать!
Коли так — не варто й жить!«

Та цар Лев не вів і вухом!
І взяли Микиту духом,
І звязали й повели
Стражники у трібунали;
В трібуналах засідали
Старі Цапи і Осли.

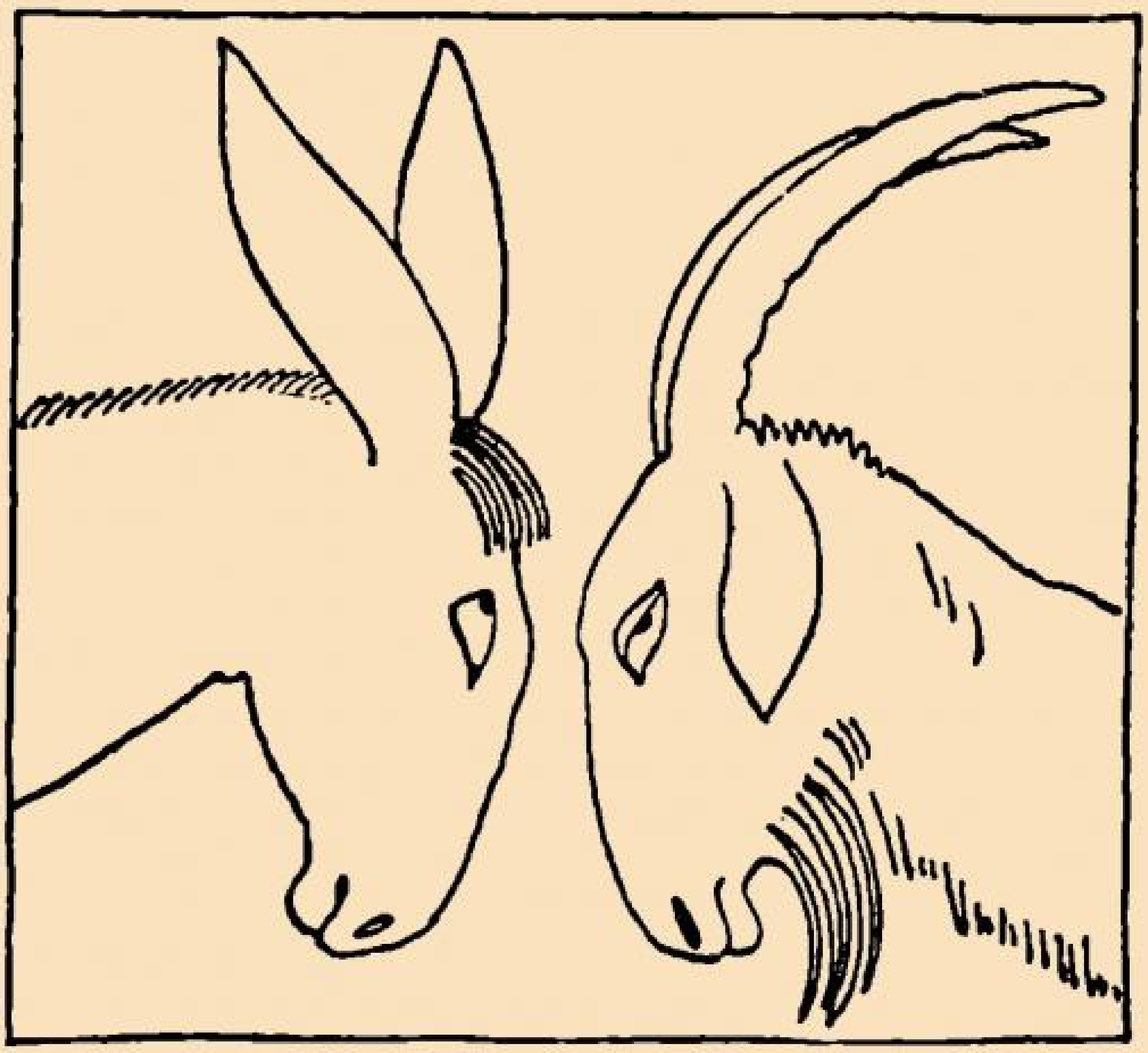

Став Микита тай балака,
Та найстарший пан Осляка
Вже пять років як оглух
Присудили: »На галузці
Лису висіть на мотузці,
Поки з нього вийде дух«.

Вовк, Бурмило і Мурлика
Як почули се, велика
Радість обняла їх ум.
Зараз за катів обрались,
І Микиті нахвалялись
Причинить до смерти глум.

Лиса вивели, Бурмило
Трах його прилюдно в рило!
»Се за сапянці мої!«
Вовк для гіршої ще муки
В зад скрутив Микиті руки:
»Не уйдеш тепер гилі«.

Кіт Мурлика вже на гильку
Виліз і міцную сильку
Мотузяну засилив.
Крука ще гукнув навмисне,
Щоб Микиті, як повисне,
Зараз очи з лоба пив.

Хто лиш жив, глядіть зійшлися,
Як то будуть вішать Лиса:
Стала страж кругом як мур.
Лис іде як мокра курка,
Вовк Неситий з заду штурка,
А Медвідь веде за шнур.

»Не лякайсь, — сказав Неситий, —
Ми від разу задусити
Не гадаємо тебе.
Будеш дриґав ще лапками,
Поки Крот під дубом ями
У твій ріст не вигребе.«

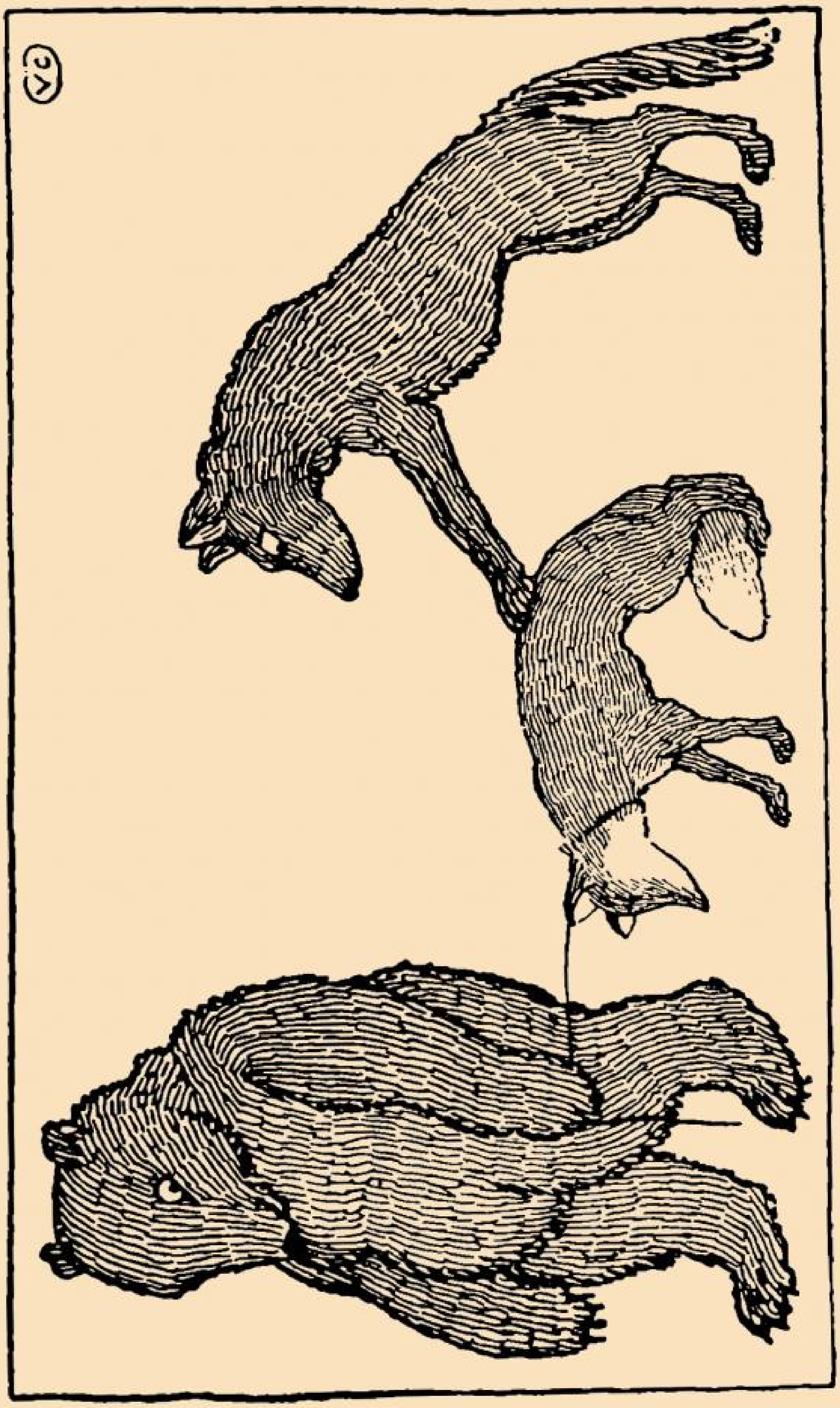

Обернувся Лис до нього:
»Щож то, — каже він, — міцного
Шнура не знайшлось у вас?
Міг вам Кіт дістати, любко,
Того, що на нім так цупко
Сам у війта дриґав раз«.

»Замовчи! — ревнув Бурмило. —
Щоб язик тобі сціпило!
Ще не кинув жартів ти?
Глянь, жде шибениця грізно!
Кайся, щоб не було пізно,
Грішну душу очисти!«

Привели його під гильку,
Завдали на шию сильку,
На драбину Лис вступив,
І звернувшися до миру,
Він царю вклонився щиро,
І ось так проговорив:

»Наступає вже година,
Ох, для звірів всіх єдина:
Швидко вічним сном усну.
Царю наш, тебе благаю
Ти по давньому звичаю
Просьбу вволь мені одну.

»Тут в обличю смерти й гробу
Хочу виявить всю злобу,
Сповідаться всіх гріхів,
З всіх провин заслону здерти,
Щоб ніхто по моїй смерти
За моє зло не терпів«.

Так сказав, усім вклонився,
І тяженько прослезився,
Зрушив душі всіх хижак;
Цар задумавсь на хвилину,
Берло похилив в долину
І сказав: »Най буде так!«

Лис Микита бється в груди:
»Признаюся чесні люди,
Много, много я грішив!
Чи є хоч один між вами,
В кого-б ділом, чи словами
Добру память я лишив?

»Від дитинства сам собою
Я привчався до розбою,
Хоч отець картав не раз.
Бідні Кури, Гуси, Утки!
Серце рветься в мені тутки,
Як то шарпав, гриз я вас!

»Був я штучка невеличка,
Та »від личка до ржемичка«
Що раз далі, далі ліз:
Вже ягнята й козинята,
Що відбігли геть від тата,
Я хапав і в яму ніс.

»Біг до зла я шляхом битим!
Спобратимався з Неситим:
Він учитель мій у злім.
І коли я нині стою
Під смертельною вербою,
То його заслуга в тім.

»Раз ото на переднівку
Ми таку злодійську спілку
Завязали: я дрібне,
Вовк велике має красти,
А що зиск — по рівній части;
Нині кара бє мене!

»Але як прийшло ділиться,
То ніколи, як годиться,
Половини Вовк не брав:
Загарчить — не смій і писнуть!
Сам же, хоч би мусів тріснуть,
До крихітки все зіжрав.

»А як часом грубшу штуку
Нам вдалось спіймати в руку,
То Неситий як ревне,
Вже Вовчиця тут з синами!
Мясо мало не з кістками
Хавкнуть — хвиля не мине.

»Адже-ж тямлю так як нині:
У одної ґосподині
Нічю виліз я на під;
Висів тамка у димарни
Солонини полоть гарний, —
Ну, його й дістати слід.

»Кажу: »Вовче, ти дри стріху,
Я-ж сей полоть нам на втіху
Живо з вішалки здійму.«
І поліз я на бантину,
Довго мучивсь, поки скинув
Полоть просто в рот йому.

»Вовк мясиво хап — і драла!
Та мене ще хіть зібрала
На вечерю Курку взять.
А у тої ґосподині
На близесенькій бантині
Спав Курей довгенький ряд.

»Підіпхавшися по платві,
По бантині мов по дратві
До Курей я вже підліз.
Серце бється... Тихо... Темно...
От в такі то хвилі певно
Найлюбійш жартує біс.

»Вийшла-ж і мені ярмурка!
Я гадав, що з краю Курка,
А то крепкий був Індик.
Я на Курки шийку мірив,
Індика в крило і вцілив, —
А Індик як здійме крик!

»Я зубами хап за тепле,
А Індик крилом як стрепле!
Даром, що старий я Лис, —
Світ мені заморочився,
Я схитнувся, поточився,
З Індиком гегеп у низ!

»Ну, тай мав я тут пригоду!
Полетів, та не до поду,
А на тік у сіни впав.
Гепнув так з цілого маху,
Думав: кожду костомаху
Мов у ступі зопихав.

»Не конець тут моїй лазні!
В сінах був я мов у казні,
Вийти не було куди.
От запхався я в куточок
І стулився у клубочок:
»Тихо! Лихо пережди!«

»Та даремну мав надію!
Чую голос: »Гей, Андрію!
А поглянь-но до сіней!
На поді там щось кричало,
І у сіни щось упало!
Ну, Андрію, встань-но, гей!«

»Чути: наймит щось воркоче,
Встав, щось шкряба і стукоче, —
Світло він світив мабуть;
Далі двері відчиняє,
Каганець в руках тримає:
»Що за дідько гримнув тут?«

»Глип! Індик по сінях ходить.
»От хто крики тут заводить!
З сідала Індик упав!«
Втім в куток зирнув нечайно...
»Ай! Хозяйко! Уставай-но!«
Гість до нас тут завитав!«

»Що за гість?« »Та Лис Микита!«
»Бий, Андрію!« Чим же бити?
Встаньте радше з подушок!
То обоє ми без труду
Сю погануюприблуду
Живо зловимо в мішок.«

»Поки там вона збираєсь,
Наймит з близька призираєсь
Знай до мене з каганцем.
Я-ж сиджу, тремчу, все чую,
Тай усе собі міркую,
Як би тут втекти живцем?

»Ось хозяйка лізе в сіни;
Того й ждав я, як відчинить
Двері в комнату вона:
Шусть їй прудко по під ноги,
В хату вскочив тай з порога
Просто скачу до вікна.

»Шибку висадив з розгону,
Стрічку не одну червону
Я на шкірі здряпонув;
Ну, та вирвався на волю,
Тай садком, відтак по полю
Мов безумний в ліс махнув.

»Довго бігав без уговку,
Поки врешті в нетру к Вовку
Ледво дишучи добіг.
»Ой Вовцуню! Я аж гину!
Дай же мяса одробину,
Що для мене ти зберіг!«

»О, зберіг! — смієсь Неситий, —
Тим ти певно будеш ситий.
На, і знай дар щедрий мій!«
»І — зміркуйте підлу штуку! —
Дав мені дубову клюку:
Полті вішають на ній.

»Оттаке сказати мушу:
Тілько гріх я брав на душу,
Що із ним до спілки крав,
А за гріш не мав пожитку,
І без власного прожитку
Був би з голоду пропав.

»Але я не дбав ні троха!
Славний скарб царя Гороха
Я у своїх мав руках!
Скарб безмірно так богатий,
Що ледви би міг забрати
На сім возів у мішках.«

Лев про скарб такий почувши,
Насторожив пильно уши.
»Лисе, що се ти верзеш?
Про який се скарб гадаєш?
Чи ще й доси скарб той маєш?« —
Лис сказав на те: — »А вже ж!

»Царю, — каже, — пане милий,
Перед входом до могили
Я душі не обтяжу!
І чого ніяким світом
Не сказав би жінці й дітьом,
Се тобі я розкажу.

»Знай же, царю, скарб той грубий
Статься мав твоєї згуби
І нещастя жерелом.
Не вкради його Микита,
Кров твоя була-б пролита,
Стався-б страшний перелом!«

Лев неначе ужалений
Скочив, рикнув, мов шалений:
»Що, що, що се ти сказав?
Що се за смалені дуби?
Перелом? Нещастя! Згуби?
Все розказуй, щоб я знав!«

Каже Лис: »Я царську волю
Рад сповнити, тілько молю,
Вислухай мене ти сам.
Лиш тобі й твоїй княгині
Важну річ відкрию нині
І Гороха скарб віддам.«

»Гей, здійміть із нього пута,
І ведіть його ось тута!«
Крикнув гучно Лев катам.
Ті нерадо розвязали
З пут Микиту й розважали,
Що то він набреше там!

А Микита, волю вчувши,
Свобіднійше відітхнувши,
»Слава Богу!« — прошептав. —
»Ну, коли не рад здихати,
Наострись гаразд брехати!«
З тим перед царем він став.

»Ну, цар каже — сядь Микито,
Сміло все кажи й відкрито,
Але з правди не змили!
Бо як збрешеш, то їй Богу,
Не за шию, а за ногу
Будеш висів на гили!«

Пісня шеста.

Слухайте-ж, як Лис Микита
Цупко, наче кінь з копита,
На брехню пустився й лесть!
Щоб лиш на гилі не згинуть,
Не задумавсь камінь кинуть
І на батька свого честь.

»Царю і весь чесний зборе!
Превелике, люте горе
По заслузі бє мене!
За злодійство дам я душу,
Та одно злодійство мушу
Розказати вам страшне.

»Кільканадцять літ вже тому,
Як мій батько — де, в якому
Місці, хто се зна? — напав
Славний скарб царя Гороха.
Та добра йому ні троха
Скарб той клятий не придбав.

»Батько мій був горда штука.
Фінасовая наука
Був його любимий фах.
Льстив царю, міняв все фарбу,
Щоб лиш стать міністром скарбу,
Він на се острився страх.

»Та ти, царю, хитрість скриту
Проглядів, прогнав Микиту,
А міністром став пан Рись.
І пішов мій батько в пущу
І поніс він думу злющу —
Відомстить тобі колись.

»В пущі скарб знайшов заклятий,
І почав він міркувати,
Щоб великий бунт піднять,
Щоб царя зіпхнути з трону,
Славну-ж царськую корону
Щоб Медведеви віддать.

»Спілку він зібрав велику.
З листом шле Кота Мурлику
До Бурмила: так і так.
Льва ми хочем скинуть з трону,
А як ти його корону
Хочеш взять, пришли нам знак.

»Ну, на вість таку Бурмило,
Начеб що його вжалило,
Схопився і сам прибіг.
«Братя — каже, — я все з вами!
Або ляжем головами,
Або Льва завяжем в міх!«

»Батько мій і Кіт Мурлика,
Вовк, Бурмило і велика
Їх рідня, усі зійшлись,
І на бунт, на чорну зраду,
Братовбійчу, люту зваду
Всі врочисто сприсяглись.

»Із околиць чужоземних
За Горохів скарб наємних
Мали військ навербувать.
Я підслухав всю їх змову,
Про страшну її основу
Став я пильно міркувать.

»Я Бурмила хитру злобу
Добре знав, його особу
Непочесну і смішну
Став рівнять з тобою, пане,
І кажу: »Сей опуд стане
Нам царем? Ну, батьку, ну!«

»Знав ти скарб знайти великий,
Та біда, коли владики
Ліпшого знайти не вмів!
Де Бурмило — пан народа,
Там пропала честь, свобода,
Голос правди занімів.

»І неначе голос з неба
Звав до мене: треба, треба
Завязати зраді рот!
Хоч той зрадник — батько твій,
При царю ти вірно стій!
Будь, Микито, патріот!

»Так розміркувавши гладко,
Дожидав я, аж мій батько,
Як була умова знай,
Там у зрадників тих темних,
На вербунок військ наємних
Рушить у сусідній край.

»Вже давнійше, в переднівку,
Вислідив я ту криївку,
Де мій батько скарб сховав;
Нуж тепер безпроволічно
Виносити денно й нічно!
Все до чиста я забрав.

»Невеликий час минає,
Аж мій батько повертає:
Вже готове військо жде!
Лиш вербунок заплатити,
Ґенералів назначити,
Хоч в огонь воно піде!

»Не витав рідню, домівку,
Батько мій, лиш у криївку
Просто шасть — і обімлів!
Препуста-пуста печера,
Що була ще повна вчера!
Скарб увесь мов хто замів.

»Що він біга, шкряба, нюха, —
Скарбу ні сліду, ні духа!
Тут старий ума лишивсь!
Заскомлів, немов на зуби,
Далі шнур знайшовши грубий,
На гиляці задусивсь.

»А Неситий і Бурмило
Зрозумівши, що постигло
Батька мого, подались:
Страх льояльні поробились,
І служить тобі пустились, —
Зрадником остав сам Лис.

»Днесь вони — підпори трону!
Я-ж, що спас царя й корону,
Батька свого погубив —
Під гилякою тут стою
І смерть бачу над собою.
Ну, повісьте! Я скінчив.«

Так то Лис в брехні був смілий!
Всі присутні остовпіли,
А сам Лев аж затремтів.
»От воно що тутка скрито!
Дякую тобі, Микито!
А... той скарб. ти де подів?«

»На високій Чорногорі,
Де Черемош води скорі
По камінню в низ жене,
У Говерлі просто серця
Коло третього реберця
Є леговище скальне.

»Там лежить той скарб нетknутий...
Царю, твій він мусить бути,
Я тобі його зберіг!
Жалко тілько, що нікому
Не сказав я стежки 'д ньому,
Щоб по моїй смерти міг ..«

Лев не дав йому скінчити.
»Хто тут сміє говорити
Ще про смерть якуюсь днесь?
Царське право є — прощати.
Зараз з нього шнур той зняти!
Ми касуєм весь процес!

»Більше маєш ти заслуги
Між звірями, ніж хто другий!
А гріхи ті, що за них
Мав ти висіть, правду рікши,
Всі не варті торби січки
Супроти заслуг цінних.

»Тільки слухай: в добру пору
Ти зо мною в Чорногору
Завтра рушиш скоро світ;
Лиш я сам до того льоха,
Де є скарб царя Гороха,
Буду знати тайний хід.«

»Царю, — Лис сказав маркітний, —
З радої душі охітний
Я з тобою йти в ту путь.
Та в предсмертну я годину
Шлюбував, коли не згину,
За гріхи покуту збуть.

»Пішки до Пельопонезу,
Відтам аж до Херсонезу
Шлюбувався я піти.
Як поверну, ясний пане,
Скарб від разу весь твій стане,
Найбогатшим будеш ти!«

»Щож — Лев мовив, — річ побожна!
Шлюбував — ломать не можна, —
Тож іди й здоровий будь!«
Далі возних зве на згоду,
Щоб вони всему народу
Вибубнили царський суд:

Всім, кому на тім залежить,
Відати про се належить:
Цар по силі своїх прав
З Лиса званого Микити
Зволив всю вину здіймити,
І до ласки знов приняв.

»Хто-б смів Лиса попрікнути,
Лапою його діткнути,
Чи позаочно хулитъ,
На такого патріота,
Тому цар язик із рота
Вирізати повелить.«

Ой, як вчув Медвідь, Мурлика
Вовк той засуд, — страх велика
Їх досада обняла!
Зараз почали бурчати,
Далі рушили кричати,
З ними їх рідня ціла.

Але вже було за пізно!
Лев із трону крикнув грізно:
»Хто там сміє ще бурчатъ?
Га, то ви, поганці кляті,
Що мене у власній хаті
Сприсяглись замордувать?

»Бач, які святі та божі,
А в душі думки ворожі!
Лис вам на заваді став?
Але годі вже мантачить!
Будете тепер ви бачить
Справедливість наших прав.

»Гей, беріть Бурмила тута
І закуйте в добрі пута!
Вовка в диби прикрутіть,
І Кота звяжіть, і прямо
Засадіть в тюремну яму,
Де не блима сонця світ!«

Пісня сема.

Був у замку льох підземний,
Зимний і вохкий і темний —
Там заперто вязнів трьох.
Кіт мовчить, Медвідь куняє,
А Неситий проклинає:
»Ах той Лис, бодай він здох!«

Час обідать! Бідолахи
Не привикли саламахи
Арештанської, вживать.
Як наклали їм три миски,
Нюхають аж кривлять писки!
Стали чихать і плювать!

Довго Вовк сидів і думав,
Далі з жалю як зарюмав,
Як завив, як заридав!
Своїм спільникам недолі
Про свої пригоди й болі
Ось таке розповідав.

»Небо, земле і всі моря!
З глибини свойого горя
Плач підношу я до вас,
Щоб вас плач той і ридання,
Образ мойого страждання,
До основ, до дна потряс.

»Вовком звуть мене, Неситим.
Що Бог добрим апетитом
Наділив мене — чиж стид?
І чиж я щось тому винен,
Що в живіт пхать все повинен,
Бо живіт все: »Дай!« кричить?

»Вовк Неситий, Вовк зажертий!
Вовк завсігди гідний смерти,
Вовка бий, де лиш найдеш!
А що Вовк той голодує
Жінку й діточок годує,
Се байдуже всім! А вжеж!

»Вовк убійця! Вовк прожора!
Що душа у мене хора,
Що сумління в труби дме,
Серце в мене незрадливе,
Милосердне і чутливе,
Сему й віри світ не йме.

»Я-ж так чесний, так побожний,
Як би світ весь був порожний,
Як би я все ситий був, —
Я б такий був добрий, вірний
І лагідний і покірний,
Що би й очи світ забув.

»Я й тепер — та що й балакать!
Як почне жолудок плакать,
То й сумління заглушить.
Та про тє його проводу
Кілько я собі на шкоду
Слухаю, то й не злічить!

»Раз на лови йду я радо,
Аж Гусей здибаю стадо.
»Гуси, Гуси, я вас зїм!«
Гуси кажуть: »Їж, Вовчище!
Лиш хвилиночку пожди ще,
Помолиться дай нам всім!«

»Ну, моліться! Ось вам хвиля!«
То вони у гору крила
Піднесли побожно так, —
Піднесли, заґеґотіли,
І всі вихром полетіли,
Я-ж лишився, мов дурак.

»Ну, — міркую стовпом стоя —
Що за спосіб се і що я,
Сповідник, чи палямар,
Щоб Гусей молитви слухать?«
І пішов я далі нюхать,
Щоб знайти новий товар.

»Зирк, Свиня лежить в баюрі,
А при ній рожево-бурі
Поросятка — штук зо сім.
»Гей, Свине, моя голубко,
Вилізай з болота цупко,
Най я Свинок твоїх зїм!«

»Добре, їж, коли охота, —
Відрекла Свиня з болота, —
Тілько, бач, один тут гріх
З тих гріхів, що непокриті:
Поросята, бач, немиті,
Як же-ж будеш їсти їх?«

»Справді, клопіт! Що робити?«
»Слухай, — каже, — мій Неситий,
Ось тут річка і млинок,
То ходи тихенько з нами,
Стань собі понизше тами,
Там обмию я діток.

»Так, усіх обмию з бруду,
І одно за другим буду
Прямо в рот тобі давать«.
»Ну, — подумав я, — се можна.
Чесна, бач, Свиня й художна,
Свинки чей не полетять«.

»Я під тамою, мов в ямі,
А Свиня з дітьми на тамі,
Хрюка, плюска, муркотить.
»Ну, — міркую, — річ художна,
То й перебивать не можна:
Треба ж їй діток помить«.

»А вона насеред тами
Заставку взяла зубами,
Як запреться — піднесла.
Гур! Як жбухнуло на мене
Море мокре і студене, —
Мене й память відійшла.

»Вхопила мене потопа,
Понесла з-на десять хлопа
В низ мов тріску, мов стебло.
Мало там не дав я душу!
Поки видрапавсь на сушу,
Вже Свиней мов не було.

»Став я мокрий тай міркую:
»Ну, гляди-ж чистюху тую,
Як мене втягнула в рів!
Ну, а я-ж то що за колик?
Чи я крілик, чи я волик,
Щоб Свиней умитих їв?«

»Сильну взявши постанову,
Що не дам здуриться знову,
А голодний аж пищу —
Йду Аж зирк! Баран блукає.
Я до нього — не втікає.
От я здалека й кричу:

»Стій Баране! Стій рогатий!
Маю щось тобі сказати«.
Став Баран тай ще пита:
»Ну, які там маєш вісти?«
»Га, тебе я мушу зїсти!
Що, смакує звістка та?«

»А Баран — ну, хто-б подумав? —
Не злякався, не зарюмав,
А вклонивсь мені до ніг.
»Пане, — каже, — Бог привів вас!
Я-ж три дни уже глядів вас!
Вам на зустріч сам я біг.

»Не дивуйся і не смійся!
Я Баран-самоубійця!
В світі вже не жить мені!
Люд мій весь в неволі гине, —
В вас життя його єдине,
То мені ви не страшні.«

»Річ таку почувши дику,
Я в задумі звісив пику
І стояв дурний мов сак.
Що се ти торочиш, блазне
Щось такеє несуразне?
Не второпаю ніяк!«

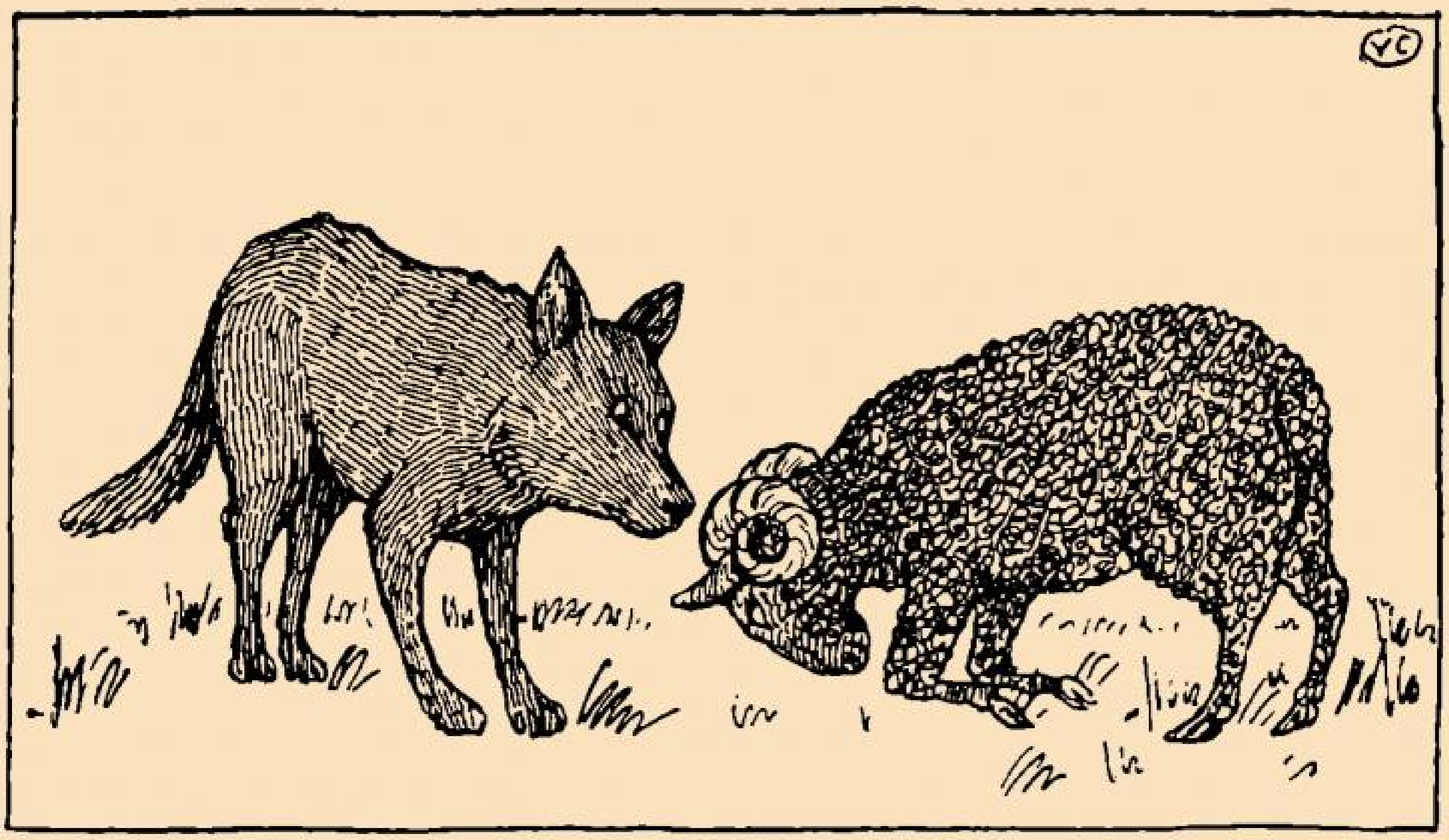

»Пане, підожди хвилину,
Будеш знати, за що гину,
Чом так радо йду вмирать,
Чом рідня моя рогата
Свого спаса, свого тата
В тобі буде величать.

»Знай же, пане, біль мій тайний!
Я не єсть Баран звичайний,
Я — овечий патріот!
Думка в мене — розбудити
І з неволі слобонити
Весь овечий наш народ.

»З давна думав я про теє,
Щоб овечим стать Мойсеєм,
Вивести овець з ярма —
Із хліва — на вольну волю.
Много труду, мук і болю
Я приняв — та все дарма.

»У тісні овечі мізки
Думки свіжої ні трішки
Не втокмачиш; серце їх
Боязливе. 'Що нам воля?
Вовк поїсть нас серед поля.
Нам про волю думать гріх!«

»Ну, подумай, пане чемний,
Про важкий мій стан душевний!
Насміх долі так хотів:
У душі пророцькі речі,
А кругом лоби овечі,
Сіно, жвачка, теплий хлів!

»Щоб влекшить себе хоч трошки,
Я удався до ворожки,
І такий почув завіт:
»Хочеш Баранів ти спасти,
Мусиш сам себе покласти
В жертву вольну за свій рід.

»В поле йди, коли охочий,
Проблукай три дні й три ночи, —
Здиблеш Вовка-моцаря;
Сей по мойому показу
Проковтне тебе від разу, —
От тоді нова зоря

Для Овець усіх заблисне«.
Пане, серце туга тисне
Запитать тебе сейчас:
Маєш ти показ той віщий,
Можеш ти, мій найлюбіщий,
Проковтнуть мене на раз?

»Ну, плети собі, мій любий, —
Думав я, — коб тілько в зуби
Я дістав тебе, — не бійсь!
Будеш знать, як я ковтаю!«
Тай до нього промовляю:
»Синку любий, заспокійсь!

»Віщий сон сьогодні мав я,
І на тебе вже чекав я, —
Проковтну тебе як стій!«
»Ну, — Баран рік — Богу слава,
Тай тобі, судьбо ласкава!
От тепер в души спокій!

»Пане любий, стійтеж тутка!
Я на горбик вийду хутко,
Розбіжусь і просто в рот
Кинусь вам, а ви ковтайте,
І ковтаючи згадайте:
Так вмирає патріот!«

»Требаж дурня, щоб згодиться!
Мій Баран як розбіжиться,
Тай рогами в лоб мене
Як не грюкне! Я скрутився,
Тай зомлілий покотився,
А Баран як не чкурне!

»От я встав, аж плачу з болю.
Проклинаю злую долю
Тай клену нерозум свій.
»Чи то я овечий батько?
Чом не вхопив швидко, гладко
Барана й не зїв як стій?

»Всему винна та чутливість!
По-що мав я терпеливість
Слухать теревенів всіх?
Ну, тепер не зловиш, Грицю!
Затверджу чуття як крицю;
Я голодний! Се не сміх!

»Оттаке постановивши,
Зуби міцно заціпивши,
Я пішов у дальший шлях.
Лізу, лізу, шкандибаю,
Чоловіка надибаю, —
Кравчик був, мені й не страх.

»Скоро лиш його я зочив,
То й до нього я прискочив:
»Кравче, кравче, зїм тебе!
Не тікай, не боронися!
Не благай і не просися,
Бо в кишках мене скребе!«

»Я тікати — не прудкий,
Боронитьcя за слабкий,
А проситься — хто повірить?
Тілько-ж як мене зїси?
Трошка за малий єси.
Ну, позволь тебе поміритьǃ«

»Поки я поміркував,
Злегка він мені приклав
До хребта своє мірило,
Потім враз хахап за хвіст,
Як не швасне разів з шість, —
Аж на серці завялило.

»Ой, — кричу, — що робиш, кравче?«
»Маєш! Щоб ти знав на завше:
Чоловіка не займай!«
»Ой, не буду, поки жити!«
Та кравець лихий, сердитий
Бє тай бє, хоч ти конай.

»Що я вию, що ридаю,
Що кленуся і благаю, —
Він за хвіст мене держить
Тай періщить повен злости, —
Швидко, бачиться від кости
Шкіра й мясо відлетить.

»Чую я, що ось вже гину!
Як не шарпнув — половину
Власного хвоста урвав!
А тоді давай Бог ноги!
Як забіг я до берлоги,
То три дні відхорував.

»Оттаке то вовче лихо!
Ну, скажіть, як бути тихо,
На таке не нарікать?
А тепер іще в додатку
Зрадник Лис цареви-батьку
Кинувся на нас брехать!

»Ні вже, ні, я не потішусь, —
Ще поплачу тай повішусь!«
Так Неситий гомонів.
Спав Бурмило вже й Мурлика, —
То Неситий з горя, з лиха
Всі три саламахи зїв.

Пісня осьма.

Вранці рано по сніданню
В подорожньому убранню
Лис царю вклонивсь до ніг.
»Царю, будь мій рідний тато,
Поблагослови завзято,
Щоб на прощу йти я міг!«

Лев сказав: »То шкода, сину,
Що так швидко йдеш в чужину!«
»Царю, — скрикнув Лис, — ох цить!
Серце в мене краєсь тоже!
Та що вдіємо! Що гоже,
Гожим треба відплатить!

Лев сказав: »Так, так, мій друже!
Радує мене се дуже,
Що такий побожний ти.
Рад би я тобі й від себе
Для вандрівної потреби
Хоч чим будь допомогти«.

»Ца.. рю — хлипав Лис крізь плач, —
Дуже ласкав ти... Ось бач:
Я і торби в путь не маю!
А в Медведя у Бурмила
Доброго кожуха сила, —
Він шматок віддасть, я знаю .«

»Схоче, чи не схоче дати,
Ми накажемо здрати!«
Мовив Лев. »Ну, ще чого?«
»Дуже ласкав ти, мій царю!
Чобіток би ще хоч пару.
Бач, я босий! Як його

Тількиій світ чимчикувати,
Ноги шпигать та збивати?
Скалічію де-небудь!
А он має Вовк дві парі,
То одну чей схоче в дарі
Відступить мені в ту путь«.

»Що там, схоче, чи не схоче!«
Крикнув Лев та аж тупоче.
»Гей там! У тюрму підіть,
Із Бурмила торбу здріте,
А з Неситого здійміте
Пару Лисови чобіт!

»Ви-ж, моя дружино славна,
Щоб усім зробилась явна
Ласка наша для Микити,
Проведіть його з гонором
До могили там під бором!
Я-ж іще піду спочити«.

І потюпав Лис мій гладко,
Смирний, тихий як ягнятко,
При торбині, з костуром . .
А круг нього мов ворони
Всі бояри та барони, —
Провожають всім двором!

Цап — секретар гоноровий,
Зайць — ґвардиста народовий,
Поруч Лиса дружно йдуть.
Хоч і як розмова мила,
Та вже ось тота могила,
Попрощаться треба тут!

Лис Микита промовляє,
Сльози рукавом втирає:
»Ах, Яцуню, притулись . !
Я . . . з тобою розстаюся!
Ах, подумати боюся,
Жаль пройма мене на скрізь!

»Ох, Базильку, любий друже!
Я тебе люблю так дуже,
Що без тебе й жить не рад.
Не відмов-же просьбі моїй,
Ще шматок дороги тої
Проведи мене як брат!«

Се сказавши прослезився,
Їм у ноги поклонився.
»Ви оба з між всіх звірів
Справедливі й непорочні,
Лиш траву й листочки сочні
Все їсьте — і я так їв!

»Про убійства, про рабунки
В вас не має ані думки,
Вам мясних не треба страв.
Вас то, щирі, праві душі,
Я пустинником ще бувши,
За взірець собі обрав«.

Так то лестними словами
Лис їх знадив, аж до ями
Лисової підійшли.
»Слухай — каже Лис — Базильку
Ти зажди на нас тут хвильку,
Ось траву собі щипли!

»Ти-ж Яцуню, любий свату,
Потрудись зо мною в хату!
Знаєш, жінка там моя
Як почує чутку тую,
Що на прощу я мандрую,
То то буде плач!   А я

»Страх не рад з жінками плакать,
І не вмію забалакать,
Ні потішить їх гаразд!
Мій Яцуню, ти в тім справний!
Тож ходи, мій друже давний,
Вид твій духа їй додасть!«

Серце в Заяця добряче:
Вчув се й мало сам не плаче.
»Бідна жінка!« — він озвавсь. —
»Я її як рідну маму
Рад любить!« І в лисю яму
Він з Микитою попхавсь.

Входять — Боже! Серед ями
Микитиха з діточками
Плаче, сліз потоки ллє!
Як побачила Микиту,
Схопилась... »Микито! Ти ту!
Діти! Батько ваш жиє!«

Ну Микиту цілувати
І до серця пригортати!
»Любий! Щож? Біда пройшла?
Говори бо швидше, швидше!
Я гадала, що ти згиб вже
Ох, що сліз я пролила!«

»Радуймось! — сказав Микита. —
»Цар наш — славою покрита
Будь його держава вся! —
Дарував мені провини,
І від нинішньої днини
В ласці царській тішусь я.

»Вороги-ж мої запеклі
Десь там нині ледво теплі:
Царський гнів їх бє всіх трьох:
Кіт, Неситий і Бурмило
Мусіли стулити рило,
Ще й попали в темний льох.

»А отсей фальшивий паяц,
Що свідчив на мене, Заяць.
Відданий мені у власть:
Чи живим його лишити,
Чи від разу задушити,
Скоро викупу не дасть!«

Як почув се Яць сарако,
Стало так йому ніяко,
Мов би хорт за ним туй-туй.
»Базю! — крикнув, — чесний отче,
Лис мене тут зїсти хоче!
Базю, Базю, ох ратуй!«

»Зараз тихо будь, драбуго!«
Крикнув Лис і вхопив туго
Зайця, й горло перегриз.
»Ось тобі від мене штука!
І всім злюкам то наука,
Щоб Микити стереглись!«

А відтак, поссавши крови,
Лис Микита втішно мовив:
»Тай смачний же бестіон!
Діти, нині на вечерю
Маєм з Заяця печеню!
Славний буде потім сон!

»А тепер послухай, люба,
Як мені грозила згуба
І як вибрехався я«
І розсівшися вигідно,
Розповів усе довідно
З початку аж до кінця.

А Лисиця й Лисенята
Посідали коло тата —
То сміються, то тремтять.
»Голово моя ти мила! —
Так Лисиця говорила, —
Ну, тай знав ти, як їх взять!

»Лиш одно тото не гарно,
Що ти нас покинеш марно
І на прощу йдеш кудись.«
»Жінко, — скрикнув Лис поспішно, —
Ти гадаєш, що я дійсно
Зараз дурень став якийсь?

»Там, де смерть перед очима,
То плелось, що тільки слина
Приносила на язик.
Чи я паломник, або що?
Що там Лев мені і проща?
Я тепер сміюся з них!

»Най їсть сіль, в кого оскома!
Я-ж лишусь з тобою дома,
А про прощу ні ду-ду!«
В тім почувся крик з надвору:
»Яцю, де ти? Кільку пору
Я вже тут на тебе жду!«

Вибіг Лис. »Базильку, друже,
Ти не гнівайся так дуже!
Нічим нам тебе занять.
Яць там з жінкою моєю
І з маленькою сімєю
Преприязно гомонять«.

»Кажеш: гомонять приязно?
Алеж бо я чув виразно
Яців крик: »Рятуй!« — рік Цап.
»Правда, — Лис рік, — як Лисиця
Вчула, що нам тра проститься,
Вмліла і на землю хляп!

»Тут то Яць — здоров най буде! —
Жбухнув її води на груди,
Тай почав ратунку звать:
»Ой-ой-ой, ратуй Базильку,
Моя тітка вмре за хвильку!«
Та тепер вже благодать«.

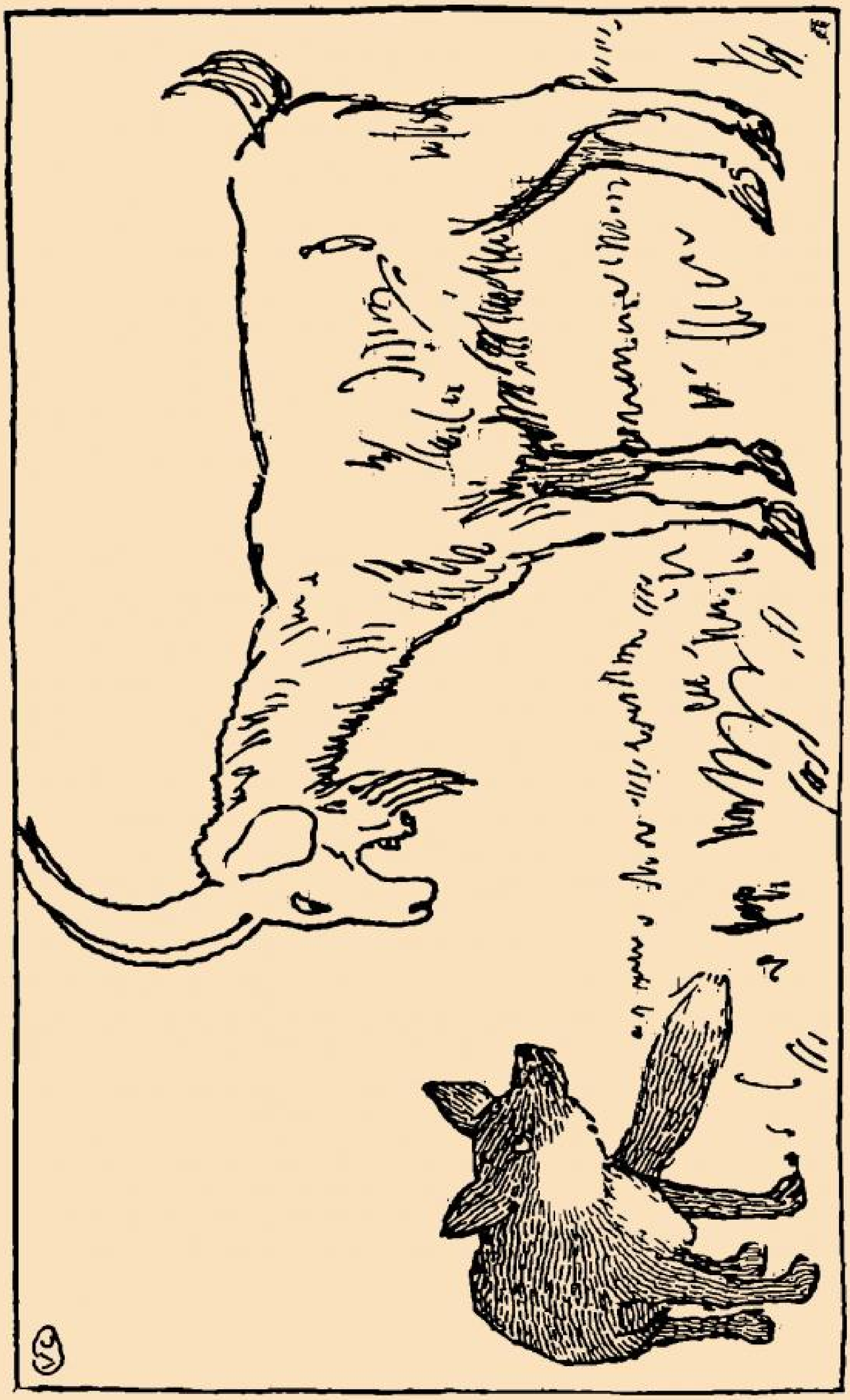

»Ну, то дякувати Богу!
Я гадав, що Яця мого
Там зо шкіри хто дере«.
»Базю, чи-ж тобі не стидно?
Яць прийде, лиш що не видно,
Ще й дарунків набере.

»Базю, бородатий ребе,
В мене просьба ось до тебе!
Бачиш, цар мені казав,
Щоб заким ще рушу з дому,
Про одну річ, нам відому,
Лист йому я написав.

Отже поки Яць там бавивсь
З жінкою й дітьми, я справивсь:
Два грубезнії листи
Написав. Тебе, мій друже,
Я просити хочу дуже
До царя їх занести«.

»Добре, — Цап сказав, — гляди лиш,
Щоб де в мене не згубились,
Не зломалась би печать!«
»Правда! Підожди хвилину,
Я в медвежую торбину
Завяжу їх, можеш брать!«

І побіг до хати живо,
А в души смієсь злосливо:
»Будеш мав лист! Жди лише!«
Зайця голову криваву
В торбу шасть, шнурками жваво
Позавязував, несе.

»Ось, Базуню мій любезний,
Тут в тій торбі лист грубезний,
І два меньшії лежать.
Ти неси їх осторожно,
А розвязувать не можно,
Бо зломається печать.

»А про Зайця не журися!
Він там так заговорився,
Що казав перепросить!
Йди наперед шмат дороги,
А вже Заяць бистроногий
Дожене тебе за мить.

»І ще знаєш що, мій друже?
Лев, наш батько, любить дуже
Дотеп, гарний, гладкий стиль.
Сі листи — я не хвалюся —
До смаку йому прийдуться,
В них майстерства мого шпиль!

»Вже-ж я де лиш міг, небоже,
І про тебе слово гоже
Вкинути не занедбав.
І я певний, що цар тато
Ласки й чести ще багато
Більше дасть тобі, чим дав.

»Тілько будь ти все притомний,
Не чинися надто скромний!
Смілість виграє в війні.
Мов цареви: »На листи ті
Я дораджував Микиті,
Їх завдячив він мені«.

Як почув се Цап Базилий,
Задрожали в нім всі жили,
Аж підскочив з радощів!
Ну Микиту цілувати . !
»От тепер я буду знати,
Хто мені добра хотів!

»Друже, брате! Я мов в раю!
О, твій дотеп добре знаю!
Лев задре з утіхи хвіст!
Не минуть мене гонори,
А і край весь заговорить:
Бачте, Цап який стиліст!

»Тут я виступлю вже сміло,
Бо як справді малось діло,
Се ніхто не буде знать.
Ну, прощай же! Дасть Бог, може
Я й тобі віддячусь тоже,
То не будеш жалувать!«

»Прощавай!«, —сказав Микита,
А як Цап пішов, то скрита
Вилилась словами злість:
»Отсей дурень квадратовий —
Він — секретар гоноровий!
Ух, аж бє на мене млість!

»Що за ряд! Яка держава!
Дурням в ній гонори й слава,
Бідний, слабший хижих лап
Не уйде! А членом суду,
Що мене судив на згубу,
Чи-ж не був сей глупий Цап?

»Але я помстивсь на тобі!
Будеш жив чи ляжеш в гробі, —
Вже не змиєся сей хляп,
Що прилип на твоїй пиці;
Стане притчею в язиціх
Слово те: дурний як Цап!«

За той час Базьо поспішно
В царський двір прибіг і втішно
Перед троном гордо став:
»Лис Микита із дороги
Клониться цареви в ноги,
І отсей пакет прислав.

»Три листи у нім грубезні;
Стиль, язик, думки — чудесні!
Се й не диво. Аджеж я
Не одну йому дав раду
Що до стилю, що до складу, —
То й заслуга тут моя!«

Цар до рук пакет приймає,
Шнур за шнуром відпинає,
Глип у торбу — аж зумівсь.
»Що се! Лист якийсь ухатий!
Базю, Цапе ти проклятий,
Ти кровавий лист приніс!«

Зайця голову нещасну
В гору виняв, рикнув страшно,
Що аж Цап на землю впав:
»Так то Лис сміється з мене!
На таке письмо мерзенне
Цап йому ще раду дав!

»Га, кленусь на царську гирю,
Що вже більше не повірю
Клятим Лисовим брехням!
Гей, біжіть в тюрму що сила,
Вовка і Кота й Бурмила
Увільніть з тяжких кайдан!

»О безсовісний брехачу!
Через тебе то я, бачу,
Дурно мучив вірних слуг!
Та за те даю їм плату:
Цапа й всю рідню патлату,
Щоб із неї дерли смух!

»А поганий той Лисюра,
Що так вибрехавсь від шнура,
Буде винятий з під прав:
Хто де здибле сю облуду,
Може вбить його без суду,
І не буде кари мав«.

Так то Яць і Цап Базилий
Ґоловами наложили,
Винуваті без вини;
А хоч жертви злоби й сили,
Та про те не полишили
Й згадки доброї вони.

Особливо Цап сарака!
Ну, скажіть, яка подяка
Випала за те йому,
Що до сильних він лестився,
В царський двір він примостився,
Мав царицю за куму?

Що дворак був, ордеровий,
І секретар гоноровий,
В трибуналі засідав?
А про те на кпини, з жарту
Через Лисову ту карту
Душу цапячу віддав.

І до нині сю пригоду
Хто з хрещеного народу
Добрим словом ізгада?
Як хто злий з марниці згине,
Чи-ж не кажуть: за цапине
Покоління пропада?

А хто дметься і балює,
І леститься й спекулює
На нечесні бариші,
Всім любенько рад балакать, —
Чи-ж по нім не будуть плакать,
Як по Цаповій душі?

Пісня девята.

Лис Микита в своїм замку
По обіді меду склянку
Преспокійно спорожнив,
Сів у кріслі, люльку курить,
І нічого ся не журить,
Зла мов зроду не чинив.

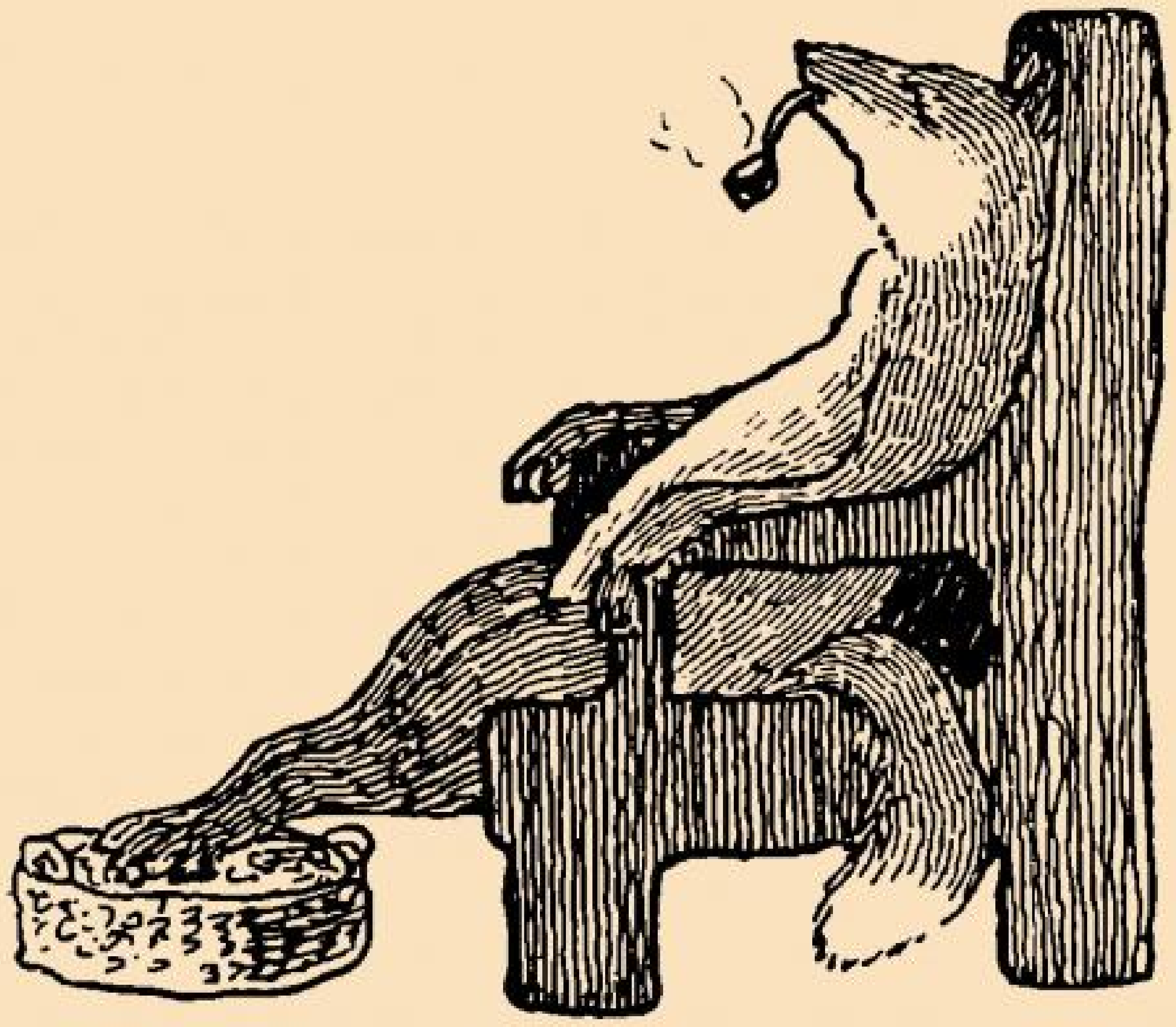

В тім почув: »Стук! стук!« до брами.
Скочив, вибіг враз з дітками —
»Ах, Бабай! Се ти опять!
Ну, здоров, Бабаю! Щож то,
Ти знать від царя йдеш просто?
Що-ж там доброго чувать?«

»Мало доброго! — журливо
Рік Бабай, — та щедре жниво
На погані новини!
Цар присяг тобі загладу,
Військо кличе, радить раду, —
Будуть тутка за три дни!«

»Тілько всього? — каже Лис. —
Як лиш тілько, не журись,
Друже мій, старий Бабаю!
Тим погрозам ти не вір!
Я з тобою в царський двір
Ще сьогодня почвалаю.

»Вже я вибрешусь, будь певний!
Та тепер, мій любий кревний,
Прошу в хату! Вже пора
Підвечіркувать. Аж в лапах
Весь мені печені запах,
Що зготовила стара!«

Ось війшли, сидять, гостяться
Лисенята стали граться.
»Бачиш, стрику, — Лис сказав, —
Мінка ловить вже курчата,
Міцько-ж, бестійка завзята,
Вчора утку сполював!«

»Справді, маєш чим гордиться! —
Рік Бабай. — Тай не дивниця:
В батька й діти удались!«
»Так то, так! Талант — не згірше,
Та вихованнє ще більше
Тут значить!« — відмовив Лис.

»Ну, та час нам в путь спішиться!«
»Що? — аж скрикнула Лисиця, —
Ти Микита знов кудись?
В царський двір? Та бійся Бога!
Всиротить нас ся дорога!
Скрийся дома, схаменись!«

І слезами залилася,
І руками вчепилася,
Щоб Микиту не пустить.
Він її поцілувавши
І від себе відірвавши
Каже: »Жінко люба, цить!

»Цар не зїсть мене там преці,
А назустріч небезпеці
Ліпше вийти ніж в кутку
Дожидать не себе грому!
Я-ж держу все по старому
Фільософію таку:

»Наше все життя — війна є,
Кожний бореться в ній, як знає:
Сей зубами, той крильми,
Третій кіхтями міцними,
Инший скоками прудкими
Чим же боремося ми?

»Ми ні силою не годні,
Ні як Карпи многоплодні,
Ні нічвиди, як Сова,
Ані бистрі, як той Заяць,
В нас підмога лиш одна єсть —
Се розумна голова.

»Нею треба нам крутити,
Ум мов бритву наострити,
Все обдумать в один миг,
Иншим сіти наставляти,
Але добре пильнувати,
Щоб самим не впасти в них!

»Цар ось грозить нам війною.
Хоть то я не маю бою
Перед військом тим його,
Та все ліпше в самій річи
З разу злому запобічи,
Ніж чекать Бог зна чого.

»А на те вже я, небого,
Чую в собі сили много!
До таких я штук привик.
А подумати, як цупко
я почну брехати, любко,
Аж свербить мене язик!«

Ще раз цілувались в лиця,
І потішилась Лисиця;
Але брами всі замкнуть
Наказав Микита, й жваво
Стежечками в ліво, в право
Почвалав з Бабаєм в путь.

Гріє, сонце, небо чисте,
Ліс шумить, тріпочесь листє,
Цвіти пахнуть — просто рай!
Лис любуєсь красотою,
Та прибитий гризотою
Сумно штильгає Бабай.

»Стрику, що тобі такого? —
Весело рік Лис до нього. —
»Тьфу, об землю лихом вдар!
Бач, що тут краси довкола!
Блиск який, тепло і воля!
Хто живий, той нині цар!«

»Ой, небоже, — рік Бабай, —
Ти так надто не брикай!
Не уйдеш ти карі!
Де-ж пак Цапу в торбу дати
Голову Зайця й післати
Се цареви в дарі!«

»Ха ха ха! — смієсь Микита, —
Штучка дешева й сердита!
Дуже нею я горджусь.
Трошка цар мабуть просапавсь,
Поки правди в ній долапавсь
Та щоб карі буть — а дзусь!

»Нині хто рад жить, не схнути,
Той святим не може бути,
Як в пустині той монах.
Кожний тут держись на-тузі,
Хто не хоче по заслузі
Бути другому в зубах!

»Яць скакав поперед мене,
Мов дитя новохрещене,
Мов дразнив: »Ану злови!«
Аж мені так стало млісно,
Що я хап його, й незвісно,
Як він став без голови.

»Ну, а Цап! Скажи, будь ласка!
Він на мене в суді траскав:
»Винен, винен! Най умре!«
А як я вспів відбрехаться,
То він лізе цілуваться!
Хай же чорт його бере!

»Що-ж, мій гріх, а його шкода.
Вбивство, пімства, та се-ж мода
Скрізь загальна у звірів.
І сам Лев рабує чисто,
А не хоче особисто,
Шле Медведів і Вовків«.

І сміхнувсь Микита стиха,
Нюх табаки взяв і чиха,
А відтак сказав опять:
»Ет, все байки, мій Бабайку!
Слухай лиш отсюю байку,
Що я хочу розказать.

»Кажуть: кара за рабунок!
Ось тобі такий трафунок,
Як наш брат хтів чесно жить.
Ось товар, і грошей досить,
Він не скупиться, ще й просить —
А хоч гинь, не мож купить.

»Раз от я і Вовк Неситий,
Кинувши гостинець битий,
На вандрівку ми пішли.
Ба, зайшли за ліс, за води,
Ні притулку, ні господи,
Лиш степи, луги були.

»Тут нас сонце припікає,
Ба вже й голод дотискає,
Аж тут зирк, Лоша пасеться!
Та таке гладке та любе,
Що мій Вовк аж острить зуби,
Шкіра вся на нім трясеться.

»Сів бідняга, важко сапа.
А з Лошатком мама Шкапа, —
Вкрасти вже вона не дасть.
Каже Вовк: »Піди Микитко,
Запитай ту Шкапу швидко,
Чи Лоша нам не продасть?«

»Я пішов, вклонивсь їй низько.
»Що, матусю, пасовисько
Тутка маєте незгірш?
Тай Лошатко! От пахолок!
Чей його нам на виховок
Продасьте за добрий гріш?«

»Що-ж, купуйте, добрі люде!
Як що вам завгодно буде
Дешево візьму від вас.
Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті, —
Се тобі ціна як раз«.

Ну, та я не в тімя битий
До копита підходити!
Шкапі поклонивсь до ніг,
Тай кажу: »Спасибі, мати,
Та не вмію я читати«.
І до Вовка знов побіг.

»Друже, Шкапа ся лагідна,
І Лоша продати згідна,
І ціни не хоче драть.
Каже, в неї цінники ті
Там на задньому копиті —
Жаль, що я не вмів читать.«

»Що — Вовк крикнув, — ти нездаро!
Навіть кінських літер пару
Ти не вмієш прочитать?
Я в письмі тім дуже вчений,
До ґімназій, академій
Виходив років аж пять«.

І пішов мій Вовк Неситий
Шкапу за Лоша просити.
Шкапа-ж відповіла: »На,
Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті,
Там написана ціна.«

Вовк Неситий нахилився,
До копита придивився, —
Гей, як фрасне Шкапа враз,
Як у лоб не вцідить просто,
А була підкута остро —
То мій Вовк мов свічка згас.

Шкапа-ж як не зареготче
Та з Лошатем потеркоче,
Що і слід обох пропав.
А Вовчисько добру хвилю
Полежав в такім знесилю,
Мов зовсім небіжчик став.

Далі очи продирає,
Доокола позирає,
Але встати ані руш.
»Гей, — кажу йому, — Неситий,
Сам Лоша ти ззїв? Лишити
Не хотів мені ні кус?

»Га, ненаїсна прочвало!
Ззїв усе, ще й того мало!
Друга на обід не клич . . . !
Адже-ж я, невдячний цапе,
Перший торг робив у Шкапи,
Заслужив на могорич.

»Ну, скажи так правду гладко:
Дешево купив Лошатко?
Людська знать ціна була.
Ви й не довго торгувались,
По приятельськи розстались —
Втішна щось вона пішла.

»А проспавсь ти смачно, друже!
По такім обіді дуже
Се здорово на живіт.
А як славно ти, Вовчуку,
Вмієш кінськую азбуку —
Справді, чудо на весь світ!«

»Так я з Вовка кпив до ночи,
Він же витріщивши очи
Все лежав та лиш: »Ах, ах!«
Далі каже: — »Будь тут чесний!
Що за торг би був чудесний,
А та дич — бє по зубах!«

»Ой, — сказав Бабай, — Микито
Не смішний твій жарт, бо скрито
В нім гіркої правди шмат.
А найгірш те, що Неситий
Нині ворог твій забитий,
З світа рад тебе зігнать«.

»Е — рік Лис, — наплюй на нього!
Все у Вовка злоби много,
Але злоба ум сліпить.
Світ би весь пожер він скоро,
Ба, коли не влізе в ґорло!
А розумний з злоби кпить!«

Пісня десята.

При розмові шахом-махом
Лис з Бабаєм битим шляхом
Не спішаться, звільна йдуть.
В тім Бабая штурк Микита.
»Стрику, осьде ямка скрита,
Живо скриймося ось тут!«

Під місток, що був на шляху,
Втік Бабай в великім страху,
Думав, може де стрілець?
А за ним шмигнув Микита,
Та на шлях глядів з укритя.
Пст! А сам трясеться ввесь.

А тим шляхом ізо Львова
Йде процесія здорова,
Що ходила там на суд:
Старий Півень перед веде,
За ним його весь рід іде,
Тілько мар вже не несуть.

Заховавши жаль у серці,
З горя випивши по чвертці,
Всі співають »Комаря«:
»Гей там в лісі шум зробився,
Комар з дуба повалився!
Кличте, кличте лікаря!

»Розбив собі головище
На дубовий конарище
(Сольо Півень витяга);
Вилетіла Муха з хати
Комаренька ратувати —
(Вся рідня підпомога).

»Ой Комарю, господарю,
Жаль мені вас непомалу«, —
Тягне Півень голоском. —
»Чим же я тебе улічу?
Бо тобі я щиро зичу!« —
Хор підхопив весь гуртком. —

»Продам хату продам сіни,
Щоб добути медицини,
Ще й покличу лікаря;
Продам граблі і мотику,
Заплачу ще і аптику,
А вздоровлю Комаря.

»Ой як гукне муха люба,
Поскакали Кліщі з дуба,
Комарю спинили кров:
Мурашечки прибувають,
Подушечки підстиляють,
Щоб га нього сон прийшов«.

Так то куряча рідня вся
Верещить, аж порівнявся
Старий Півень із містком;
В тім мов блискавка з укритя
Як не скочить Лис Микита,
Тай хахап його мельком!

»Га, ти тут мені, драбуго!« —
Скрикнув Лис і вхопив туго,
І головку враз відгриз.
Півень лиш крильцями стріпав,
І лапками довго сіпав;
З трупом в яму скочив Лис.

»Бійся Бога, мій синашу,
Заварив нову ти кашу!
Чи зовсім ти з глузду збився?
Півень сей — велика сила,
Мав протекцію в Бурмила,
Львиці навіть полюбився«.

Так Бабай остерігає,
Та Микита вже не дбає,
Півня радісно скубе.
»Ти начхай на се, моспане!
Глянь лиш, що тут за сніданнє!
Пишно погощу тебе!

»А на Півня сего, стрику,
Здавна злість я мав велику,
В серці й досі ще кипить:
Не за позов, не за шкоду,
Але за одну пригоду,
Про яку й згадати стид.

»Раз голодний, що аж плачу,
Йду я по під сад і бачу:
Півень піє на вербі.
Як би тут його ошвабить,
Із верби до долу звабить
І до рук дістать собі?

»І як стій я для потреби
Вдав пустинника із себе,
Мимрю, як верзеться в снах,
Далі під вербу підхожу,
Очи скромно в верх підвожу,
Тай говорю як монах:

»Любая моя дитино,
Дивна, райськая пташино,
Здоровлю тебе сим днем!
Дбаю я про тебе ревне,
Про твоє добро душевне,
Дай, розмову розпічнем!«

»Півень крикнув сміховито:
»Ой мій таточку Микито,
Видко, ти давно не їв!
Любиш ти у мене, певне,
Більш тілесне, ніж душевне!
Зголоднів — то й споболжнів!«

»Не гріши, душе честива!
Я відрікся від мясива,
Їм лиш мід та корінці,
Піст твердий держу що днини
І живу собі в пустини
В найтемнійшому кінці.«

»Півень крикнув сміховито:
»Ой мій таточку Микито,
Тай масні-ж твої слова.
І язик твій медом капле.
Але зуб твій люто хапле,
Злоби повна голова.«

»Я кажу: Ой гарна пташко,
Знов грішиш ти дуже тяжко!
Знай же: задля тебе я
Із далекої пустині
Вмисно аж сюди йду нині.
Ось до тебе річ моя!

»В сні почув я голос Феба:
»Встань, Микито, живо треба
У село іти тобі.
Ти не гайся й не лякайся,
Як найшвидше поспішайся, —
Здиблеш Півня на вербі.

»Півень сей — страшенний грішник,
Многоженець і насмішник,
Ошуканець. Тож іди,
Розворуш йому сумління,
Змий гріховне затвердіння,
До покути приведи!«

»Синку ти мій гребенястий!
Швидко можеш ти пропасти,
І душа піде в смолу.
Злізь з гиляки, сповідайся,
У гріхах своїх покайся,
Душу збережи цілу.«

»Мовить Півень сміховито:
»Ох мій таточку Микито,
В чім же той тяжкий мій гріх?
Чи то я краду, грабую,
Чи вбиваю, чи мордую,
Чи тебе беру на сміх?«

»Ей, небоже, — мовлю грізно, —
Кайся, щоб не було пізно!
З серця гордість викинь пріч!
У тяжких гріхах конаєш,
А і сам про них не знаєш —
Се погана дуже річ.

»Чи-ж не маєш ти, признайся,
По дванайцять, по пятнайцять
І по більше ще жінок?
По якому се закону
Ти жиєш в грісі такому?
Будеш в пеклі в сірці мок!«

»Тут мій Півень став мов змитий:
Тон мій острий і сердитий
Зрушив, бач, його нутро.
»Ой мій таточку Микито,
Бачу ясно і відкрито
Се гріховнеє тавро!

Та сей раз ще змилостився!
Ще з житєм я не простився,
В серці скрухи не збудив.
Кепська сповідь бути може,
То-ж лякаюся, крий Боже,
Щоб і тут не поблудив.«

»Грішнику! — ревнув я строго, —
Чорт говорить з горла твого!
Сповіди боїться біс!
Геть жени його! Покайся!
Із покутою не гайся!
Зараз тут до мене злізь!«

»Оттакого то я шваба
Підпустивши, сього драба
Таки за печінку взяв.
Звільна з гильки він на гильку
Став злізати і за хвильку
На землі край мене став.

»Тут я хап його тай кличу:
»А, ти тут мені, паничу!
Сповідайсь, не сповідайсь,
А великої покути
Вже тобі не оминути.
Зараз із життям прощайсь!

»Будь я пес, не Лис Микита!
Буде кров твоя пролита,
А жупан червоний твій
Я розмикаю й розкину,
Грішне тіло в домовину,
У живіт спакую свій.«

»Зміркувавши де попався,
Півень стишивсь, не трепався,
Звісив голову у низ,
І промовив сумовито:
»Ой мій таточку Микито,
Що вже діяти, живись!

»Видко, так судилось, любий,
Щоб через твої я зуби
У нове життя війшов.
Так бери-ж собі те тіло,
Щоб в зубах тобі хрумтіло, —
Поживай і будь здоров!

»І жупан отсей червоний,
Що ним часто во дни они
Я пишавсь серед Курок,
Рви, шматуй, — я не жалію,
Тілько дай мені надію,
Що в смолі не буду мок.

»Лиш один ще жаль сердечний
На той другий світ безпечний
Понесу з собою я,
Жаль тяжкий для серця мого
Бо й для тебе шкоди много
Принесе та смерть моя.

»Бачиш, голос мій чудесний
Так вподобав муж той чесний,
Що годує Кобзаря, —
Мав при нім я учнем стати,
А тебе він мав узяти
Двом нам за поводиря.

»Ось тепер, коли я гину,
Мали у твою пустиню
Три післанчики прийти,
Закінчить твоє злидарство,
Запросить на поводарство
І завдаток принести.«

»Я художник, любий стрику!
Кожде слово в мні велику
Силу вражінь підійма.
Тож як вчув слова такії,
Розгулялись в мене мрії,
Скокнула душа сама.

»Рот роззявивши без тями,
Живо сплеснувши руками,
Мовлю: »Оттакий пан Лис!«
А в тій хвилі Півень злюка
Скочив, пурхнув мов гадюка,
Тай на гильку тілько блис.

»Ой мій таточку Микито, —
Мовить відтам гордовито, —
Так ти паном буть забаг?
Для мерзкого попрошайства
Зрікся-б свого ти хозяйства!
А мене ти мав в зубах!«

»Тьфу, тай згадувати годі,
Як із мене кпив сей злодій,
Як пишавсь, мов ґенерал!
Я звір тихий і рахманний,
Все дарую, бійку, рани, —
Та до смерти мщу скандал.«

Оттакеє розповівши,
Враз з Бабаєм Півня ззївши
І спочивши під містком,
Наші любі подорожні
Уже ситі, не порожні
Далі тюпали пішком.

»Кажеш, стрику: Півень — сила,
Мав протекцію в Бурмила
І у Львиці в ласку вліз?
То то й є наш лад, нівроку:
Без протекції ні кроку!
Щоб вас божий грім розтріс!

»Чи ти вчитель, чи фаховець,
Чи урядник, промисловець,
Чи поет, чи ремісник, —
Будь ти здібний, пильний дуже,
Без протекції, мій друже,
За весь труд свій маєш пшик.

»Ласка панська, вплив жіноцтва
Висші понад всі свідоцтва;
Шепне слово пан барон,
Чи прийде білєт княгині, —
Весь твій труд в одній хвилині
В пил розсиплеться, мов сон.

»Так то́, любий мій Бабаю!
Силу ту я добре знаю,
А як знаю — не боюсь.
Адже-ж я не в тімя битий,
І для себе вмів зробити
Там протекційку якусь.

»При дворі там коло Львиці
Має місце фельчериці
Малпа Фрузя, удова:
Ніби лікарка по трошка,
Ніби знахорка, ворожка,
А вродлива як Сова

»Хоч давно вже не панянка,
І страшна еманціпантка,
Всіх ненавидить мущин,
А до мене по тихенько
Чує щось її серденько,
Звісно, що не без причин.

»Правду рікши, там у Львиці
Я їй місце фельчериці
Виєднав — і дуже рад;
А тепер вона, небоже,
Все в дворі зробити може,
Всіх на свій звертає лад.

»Та хоч би мене й не знала,
То за мною би обстала,
Бо не любить Вовка — страх.
Чом не любить — се я знаю,
І скажу тобі, Бабаю, —
Швидше нам минеться шлях.

»Ще як з Вовком вандрував я,
Раз в чужину заблукав я
Аж над море, в Малпин край.
Змучені оба, голодні,
Нічого зловить не годні, —
Хоч лягай та умирай.

«Глянь —між скалами криївка,
Малпи Фрузі се домівка.
От Неситий повіда:
»Йди, Мигито, в сю хатину,
Може нас приймуть в гостину,
Бо тяжка нам тут біда.«

»Йду я, входжу — серед хати
Малпа наче чорт лабатий,
Вколо неї діточки,
Та такі вам обридливі!
Чортенята всі правдиві,
Що аж страшно бідочки.

»Визвірились всі на мене,
Аж пробігло щось студене
По під шкіру — тьфу, пропадь!
Очи всі повитріщали,
Зуби так понаставляли, —
Думалось: от-от зїдять.

»А Малпиця, та прочвара,
Підступа мов чорна хмара:
»Що вам треба? Хто ви є?«
Ну, я їй давай брехати:
»Я прийшов, щоб вам віддати
Ушановання своє.

»Із далекого Підгіря
Миролюбний, чесний звір я,
І мабуть свояк ваш єсть.
З прощі йду, та чувши масу
Про красу і мудрість вашу,
Я прийшов віддать вам честь.«

»Подобріла Малпа зараз,
Від тих слів аж облизалась.
»Прошу сісти! Так, значить,
Ви про ме е щось чували?«
»Пані, ах, які похвали
Фама скрізь про вас кричить!

»А сі любі ангелятка —
Ваші діточки? А татка
Певно дома десь нема?«
»Ох, мій пане, я вдовиця!
Та вам може-б поживиться?
Зараз зладжу я сама!«

»О, спасибі, люба пані!
(А в кишках мов в барабані
Пусто, марша тне живіт!)
Їсти в вас я й не посмів би!
Вашим любим словом хтів би
Ум свій, серце напоїть!«

»Бачу, друже, що ти чемний
І розумний і приємний, —
Любий гість мені такий!
Будем говорити много,
Та про те поперед всього
Зараз їдж мені і пий!«

І метнулась до комірки,
Принесла аж три талірки
Мяса, шницлів, ковбаси;
Перед мене все приносить,
Потім сіла та ще й просить:
»Їдж! Чом більше не їси?«

»Ну, я їм, аж хата ходить!
Малпа тимчасом розводить
Теревені всі свої
Про жіночі нерви ніжні,
Про мущин чутя побіжні,
Про рабство жінок в сімї.

»Про »небіщика« спімнула
Тай тяженько тут зітхнула:
»Він мене не розумів!«
Далі скочила в культуру,
Ворожбу, літературу,
Стрій, політику і спів.

»Я потакую й смакую,
Та для форми десь якую
Суперечку підведу;
Малпа спорить, горячиться, —
Бачу, потік не скінчиться,
Тож наївшись більш не жду.

»Пані люба, я щасливий,
Що такий тут скарб правдивий
Несподівано знайшов!
Тут скріпив я тіло й душу
Та простіть, спішити мушу,
Та прийду швиденько знов.«

»Малпа щось там ще плескала,
Я не слухав, як дам драла,
Коло Вовка опинивсь.
»Ах Микито, я тут гину,
А ти там цілу годину!
Ну, приніс що? Пожививсь?«

»Пожививсь, — говорю, — брате
Та з собою страву брати
Не подоба, просто стид.
То ти йди до хати, друже,
Малпа гостям рада дуже
То й тебе вона вгостить.«

Вовк у хату. Я се бачу,
Добре знаю вовчу вдачу,
То під стінку притуливсь,
Слухаю. Ось Вовк витаєсь,
Малпа щось його питаєсь, —
Вовк на лавці розваливсь.

»Дай обідать, Малпо глупа!
А се що? Чортяток купа?
Ну, тай погань, Боже крий!
Та бо й ти — хай дундер свисне!
Глянеш — молоко аж кисне.
Ну, а де твій чорт старий?«

»Так Вовчисько ляпав з дуру.
А в тім Малпа цеглу з муру
Як ухопить, як шпурне
В саму морду — Боже любий!
Висипала штири зуби
Мій Неситий як ревне!

»Був би Малпу вбив на місці,
Ба, коли Малпи звинніщі.
Як не скочать діточки:
Сей камінням Вовка пражить,
Той знов очи видрать важить.
Двоє хапле за дрючки.

»Лущать, бють без милосердя!
Ледво-неледво відпер я
Двері й крикнув: »Вовче, йди!«
От він вискочив в тій хвили,
Бо були б його убили,
Ніби Гамана Жиди.

»Від тоді у Малпи Фрузі
Став я в ласках по заслузі,
Вовк же гірший полину.
То-ж я вірю щастю свому:
Серед бурі, серед грому
Инші тонуть, я сплину.«

Оттака велась розмова,
Поки шляхом Лис до Львова
Враз з Бабаєм дочвалав:
Саме в пообідню пору
На майдані просто двору
Він на суднім місці став.

Пісня одинацята.

Повідають мудрі люде:
Прибудь розум, щастя буде.
Того й Лис державсь усе:
Хоч мороз шкребе по тілі,
Але рухи бистрі, смілі,
Гордо голову несе.

Так він виступив охоче;
Всі на нього вперли очи,
Всім зробилось прикро так,
Мов чекали грому бурі
Між ряди німі, понурі
Лис вступив мов весельчак.

»Га, убійце ти проклятий!
Ти ще смієш тут ставати?« —
Грізно з трону крикнув цар. —
»Гляньте, панство, він ступає
Так свобідно, мов не знає,
Як гидний прислав нам дар.

»Га, ти міх брехень і зради!
Ні, не надійся пощади!
Яця ти на смерть загриз!
Цап, твій спільник в Яця смерти,
Вже на штуки в нас роздертий, —
Се й тебе жде, пане Лис!«

Лис поблід, почав тремтіти,
Наче перший раз на світі
Новину таку почув;
Далі руки заломавши
І лице слізми облявши,
На все горло так загув:

»Ой, ой, ой, годино чорна!
Яць загиб, душа моторна,
І проклятий Цап іздох!
Ох, окрадений Микито,
Твій найбільший скарб десь скрито!
Щож почну я! Ох, ох, ох!«

»Що се ти верзеш, брехуне?«
Цар до нього гнівно суне.
»Царю, вбий мене тепер!
Се-ж мій скарб пропав безцінний,
То й я жити вже не склінний, —
Ліпше-б я від разу вмер!

»Га, я думав, що на Яця,
І на Цапа можна здаться,
Через них я й передав
В запечатанім пакунку
Скарб для тебе в подарунку —
Світ такого не видав.

»Там діямент був чудовний,
Що в ночи мов місяць повний
Серед потемків світив;
Там був перстінь рубіновий,
Що склоняв всіх до любови
К тому, хто його носив.

»Се Цареви слав я радо,
Для Цариці-ж ще свічадо*)
Смараґдове приложив:
Хто глядівсь в нім за погоди,
Набирав здоровля, вроди,
Навіть би мертвий ожив.

»От-такі цінні клейноди
Я, не надіючись шкоди,
Через Яця передав.
Чи-ж міг думать я хоть хвильку,
Що вбє Яця Цап Базилько,
Щоб дарунки зрабував?«

»А тепер же, рідна мамо!
Яць погиб і Цап то само,
Де-ж я скарб свій віднайду?
А на мене злі язики
Тут звалили гріх великий,
Щоб упхати у біду.

»Царю й ти, Царице пані,
Всі підозріння погані
Геть відкиньте, сплітки всі!
Щоб потомки не судили,
Що ви лихом відплатили
Найвірнійшому слузі!«

Втих Лис. Цар насупив лиця,
Та захлипала Цариця —
Страх чутливая була,
Ще й по добрім підвечірку,
Бо, сама обдерши шкірку,
Зїла смачно чверть Вола.

*) Зеркало.

»Ні, — почав знов Лис по хвили, —
Бачу, вороги закрили
Ваші царські очи знов!
То й мені життя обридло!
Бо підданих сила й світло —
Царська ласка і любов.

»Так прощай же, білий світе!
А ви кляті, виходіте,
Завзятущі вороги!
Хто що мав мені закинуть,
Виступай! Чи жить, чи згинуть,
Будем биться без ваги!

»Щож вас, труси, не видати?
Лиш позаочи шептати
Вмієте, а щоб в лице
Стати сміло, доказ дати
І життям за правду стати,
О, то вас нема на це!«

»Брешеш, навісний брехуне! —
Крикнув Вовк і сміло суне
З між звірячої товпи, —
Я з тобою биться хочу,
Клятий твій язик вкорочу,
Щоб не брав ти нас на кпи!

»Перед Бога й царські очи
Я стаю й бороться хочу,
Та на смерть, не на життя,
Щоб ствердить, що ти поганець
І брехун і ошуканець,
І все топчеш, що святе!

»Не те, що мені творив ти,
Але всі звірячі кривди
Проти тебе ставлю я.
Не за себе хочу мститься,
А за теє, що Вовчиця
Перетерпіла моя.

»Слухайте, яку публіку
Він зробив їй, що й до віку
Не позбуться їй знаку.
Над ставом сидить Вовчиця,
Лис надбіг і аж давиться,
Смачно рибу їсть жарку.

»Що се ти їси, Микитко?«,
»Адже рибу« — каже швидко
Лис. — »Та дай-жеж і мені!« —
Просить жінка. — »Що вам, тітко,
Риби хочеться? Глядіть-ко,
Тут в ставку їх тьма на дні!«

»Е, в ставку! Чи я не знаю?
Що-ж, коли їх не спіймаю!«
»Тіточко, я вас навчу!
Я-ж їх ловлю всяку днину:
Де лиш сіть свою закину,
Десятками їх тащу!«

»Що за сіть?« — пита Вовчиця.
»Сего зараз мож навчиться.
Ось зо мною лиш ходи!«
Сніг був, вітер на болоню,
Став замерз, одну лиш тоню
Хтось протяв серед води.

»От сюди то припровадив
Лис Вовчицю й так їй радив:
»Тітко, гляньте, що тут їх!
Лиш у воду хвіст запхайте,
Подержіть тай витягайте —
Риб спіймете повен міх!«

І так щирим він чинився,
Так Вовчиці піддобрився,
Що повірила вона:
Поквапно на лід присіла,
В ополонку хвіст встромила,
Тай держить, держить — дурна!

»Лисе — каже — щось щипає!«
»Цить, то риба так хапає«.
А то хвіст хапав мороз.
»Лисе, може вже тягнути?«
»Е, ще мало мусить бути,
Ще потримай, поки мож!«

»Лисе, тисне щось і мика!«
»Цить, се щука там велика,
Та така немов Баран!«
А то хвіст обмерз вже кріпко.
»Лисе, тягну!« — »Ні, ще дрібку!
Бач, хапаєся Шаран!«

»Далі вже терпцю не стало,
Шарпнула вона лиш мало —
Не пускає. Ой, тягни, —
Каже Лис, — тут риб так много!
Витягай же їх, небого,
Щоб не розтеклись вони!«

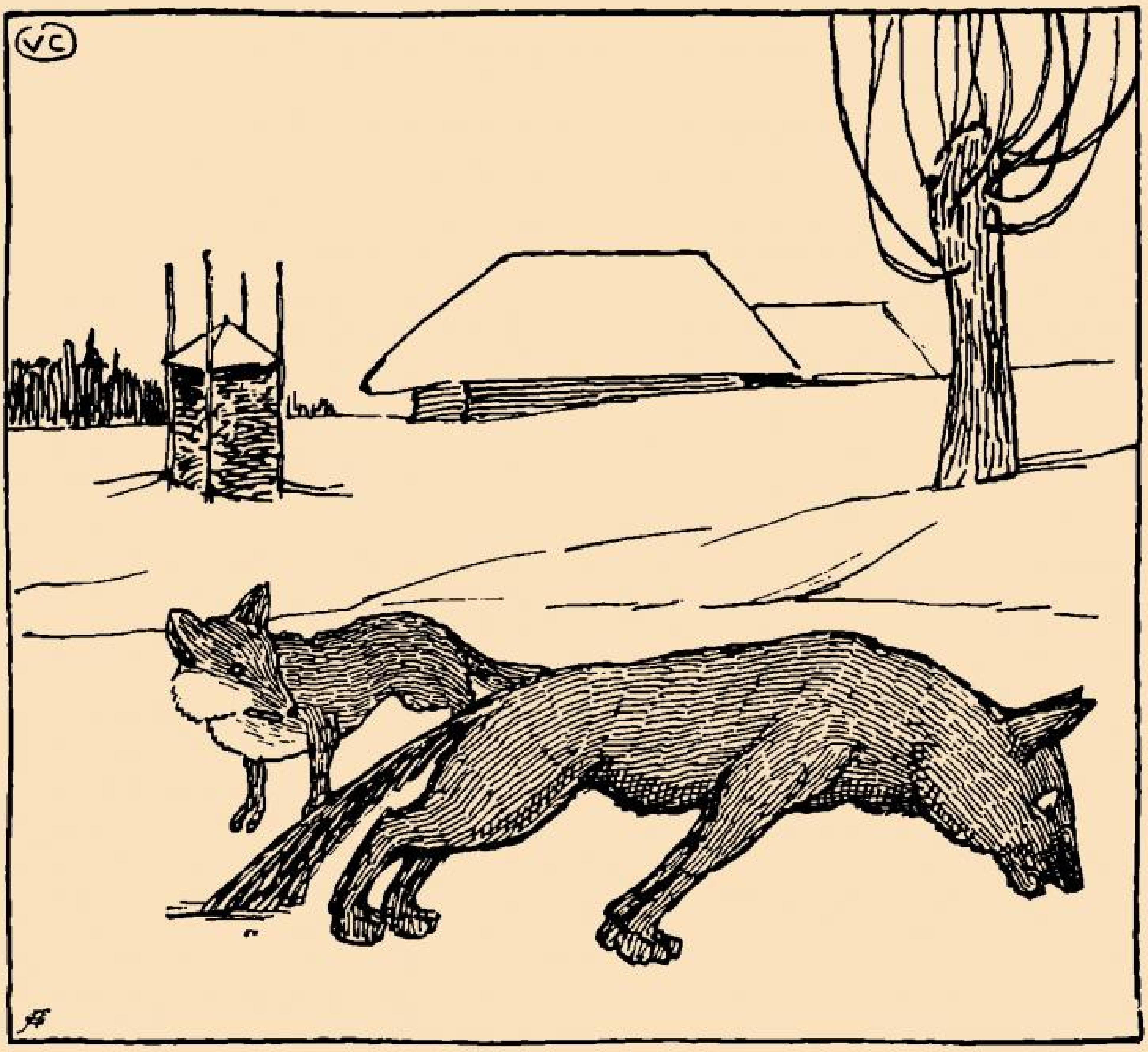

»Шарпнула ще раз Вовчиця, —
Ні, хвіст у леду держиться!
Тягне міцно — ані руш.
»Тітко — Лис рік, — дякуй Богу!
Ось з села нам на підмогу
Люде йдуть, зо двадцять душ!«

»Як Вовчиця теє вчула,
Зо страху себе забула —
Як завиє!... Боже мій!
Люди люті гульк надбігли,
Як її примерзлу вздріли,
Хап за палички як стій.

»Сиплються удари градом!
Бідна жінка крутить задом,
Вється, рветься, аті бють!
Далі шарпнула що сила,
Пів хвоста в леду лишила,
Тай шмигнула в божу путь!«

А на се Микита ґречно:
»Так, се правда, безперечно,
Лиш крихітка в ній брехні!
Непотрібно, Вовче, тільки
Всю захланність свої жінки
Ти приписуєш мені.

»Будь вона порядна й чесна,
Швидко-б хвіст з води піднесла,
Мала-б рибу й хвіст увесь.
Став весь виловить хотіла,
Та вона мов оцапіла,
Ще й на мене жалуєсь«.

Збір увесь зареготався,
А Неситий аж стікався,
Під собою землю гриз.
»Га, поганець! — крикнув лютий —
Ось як він вертить і крутить,
Щоб невинним все був Лис!

»Та не дочекаєш, клятий,
Нас усіх на сміх підняти!
Підлих справок твоїх — тьма.
Ну, скажи, там при криниці
Чи була вина Вовчиці,
Чи твоя лиш злість сама?

»При цімброваній криниці
Висіли два ведра з криці
На валу на ланцюсі.
Лис води хотів напитъся —
Скік в ведро, щоб в низ спуститься,
Друге-ж звисло на версі.

»Ну, пє воду і смакує,
І нараз собі міркує:
»Боже, щож се я вчинив?
В низ я зїхав, але в гору
Хто-ж мене підтягне в пору?«
Бідний з жаху аж завив.

»Треба-ж тій біді лучиться,
Щоб той плач його Вовчиця
Вчула йдучи беріжком.
До криниці зазирає...
»Лисе, а там що?« — питає
Своїм ніжним голоском.

»Лис мій скваппо забалакав:
»Ах, тітусю, риби, раків
В тій криниці осьде гук!
Пів години тут лапаю,
Пів ведра вже ось їх маю,
Тай наївсь неначе струк!

»Жаль, що стілько їх ся лишить!
Влізь в ведро, що тамка висить,
Тай до мене їдь у низ
Наїсися, ще й до дому
Купу занесеш старому!«
Так брехав їй хитро Лис.

»Ну, а се вже вам не тайно,
Що Вовчиця, як звичайно,
Страх голодная була.
Як про рибу й раки вчула,
Зараз у ведро стрибнула
Тай з ним шусть! У низ пішла.

»В низ пішло ведро Вовчиці,
В верх пішло зо дна криниці
Те ведро, де Лис сидів.
»Ну, тітусю, будь здорова!
Я спішу до Маґерова!«
Крикнув Лис, як в верх летів.

»Славну ти вдала драбину:
Я йду в гору, ти в долину;
Так то в світі все ведесь.
Риб там не знайдеш, небого,
Та подумать можна довго,
Як дістаться в гору днесь!«

»Вчула жінка річ лайдацку;
Страх такий напав бідачку,
Що аж сперли в бік кольки.
В тім з ведром у воду впала, —
То завила, застогнала,
Аж піднеслися бульки.

Вчули люди крик Вовчиці,
Позбігались до криниці;
Мислите, що хоч один
Змилувавсь, хтів поміч дати,
Що се жінка й дітям мати?
Ні, в їх руки впав, то гинь!

»Вовк в криниці! Вовк в криниці!
За лошата і ягниці
Відплатім йому тепер!
Витягайте осторожно,
Але бийте скілько можно,
Щоб нам зараз тут умер!«

»Ну, подумайте вашеці,
Що там діялось в їй серці,
Як ті в верх її тягли!
Там в низу вода, потопа,
А в верху зо двадцять хлопа,
А з палками всі були!

»Лиш на світ вона вказалась,
Як не знімесь лускіт, галас —
Бють, товчуть, мов околіт!
Бідна зпитилась в ведерці,
А тут вже розпука в серці,
І в очах померк їй світ.

»Сил їй додала трівога:
Скочила з ведра небога
В найгустійший стиск палиць:
Навіть в казці не сказати,
Кілько їй прийшлось набрати
Суковатих паляниць.

»Як вона спастися вспіла
І жива з їх рук убігла,
Сего вже не знаю я.
Се, брехуне ти огидний,
Твій був поступок єхидний,
Справка підлая твоя!«

»Ой, Вовцуню, коб ти знав,
Як то я їй дякував
За той вчинок милосерний,
Що дала собі накласти
Те, що правно мало впасти
Та на мій хребет мізерний!.

»Благодарная Вовчиця!
Вчинком тим ти-б міг гордиться.
Та заслуга й тут моя.
А при тім вона, нівроку,
Суковатого оброку
Знести може більш, ніж я!«

Так то Лис з Вовчиці кпився.
Всі сміялись. Вовк казився.
»Брехо! Митко! — він кричав. —
»Най кордюк язик твій сточить!
Як ти все в живії очи
Біле в чорне пробрехав!

»Але ні, не язиками,
А зубами і руками
Будем биться! Най умру,
А тобі, брехуне, вбійце,
Зраднику і кровопійце,
Хавку клятую запру!«

Крикнув Лис: »Ти грубіяне!
Думаєш, що лайка стане
Латкою на честь твою?
В лайці ти міцніший, синку,
А як хочеш поєдинку, —
То почуєш, як я бю!«

»Ну, досить тих сварів! Годі!
Чорт зна, хто з вас прав, хто злодій!«
Вставши в трону Цар сказав.
»Завтра рано бій остатний,
Вкаже, хто лихий, хто вдатний
Ось вам проба ваших прав!«

Пісня дванадцята.

Рано сонечко схопилось,
У росі перлистій вмилось
І сміється, не пече.
Лис Микита ще любісько
Спить розлягшись на все ліжко,
В тім хтось штурк його в плече.

»Гей, ти сплюху, час вставати!
Зазирає день до хати;
А ти знаєш, що за день?
Він рішить, чи до побіди
Ти дійдеш, чи смерть і біди
З бою винесеш лишень!«

Так при ліжку Лиса ставши
І його за руку взявши
Малпа Фрузя прорекла.
Всю ту ніч вона не спала,
Все за Лисом промовляла,
Де в кого лише могла.

Буркнув Лис крізь сон гнівливо,
Та протерши очи живо
Коло ліжка Малпу вздрів.
»Фрузю, ти се?« — скрикнув втішно,
З ліжка схопився поспішно.
»З чим же Бог тебе привів?«

Фрузя каже: — »Ах Микито,
Що колись було прожито,
В мене з тямки не зійде!
Бо жіноче серце любить
Вічно того, хто нас губить,
Навіть вдячности не жде.

»Так тобою я турбуюсь,
І за тебе все піклуюсь,
Хоч про се ніхто й не зна.
Але нині бійка люта
Привела мене аж тута.
Мучить мисль мене страшна!..

»Ой Микито, Вовк могучий,
А хоч хитрий ти та ручий
І проворний на язик,
То все-ж легко бути може,
Що пропадеш ти, небоже.
Жартувати Вовк не звик!

»Тим стурбована я дуже
І прийшла сюди, мій друже,
Щоб тобі допомогти.
Знаєш, де прийде до звади,
Добра й баба до поради.
Слухай моїх рад і ти!«

Лис сміється. — »Фрузю люба,
В тебе ні одного зуба
Не хибує! Що-ж притьмом
Бабою тобі чиниться?
Ти ще можеш похвалиться
І красою і умом!

»Вчинок твій великодушний!
Радо буду я послушний
Твоїй раді, тілько радь!«
Фрузя плеснула в долоні —
Гей, Малпи, що на вигоні
Ждали, всі гуртом біжать.

»Го, го, го, — сказав Микита, —
Тут рідня вся знакомита!
Фрузю, що-ж се все значить?«
Фрузя каже: — »Не журися,
Сядь на лавці, простягнися,
А про решту тихо цить!«

Тут нараз три Малпи злюки
Як візмуть Микиту в руки:
Голять, миють, милом труть:
Гладко тіло все обстригли,
Потім принесли оливи
І на хвіст кудлатий ллють.

Каже Фруя: — »Ну, Микито,
Все обстрижено, обмито,
Тілько в кудлах хвіст лишивсь:
Се на те, щоб Вовк нікуди,
Ні за крижі, ні за груди
Ні за лоб не причепивсь.

»Як на тебе він накинесь,
Ти чинись, мов з страху гинеш, —
Втеки! Та не дуже квап!
А як буде Вовк вже близько,
Обваляй в пісок хвостисько,
Тай в лице йому талап!

»Буде се йому несмачно
І остудить запал значно;
Поки очи він протре,
Всядь на карк йому ти сміло,
І велике зробиш діло,
Вовка дідько забере.

»А тепер клякни покірно,
Чари дам тобі, що вірно
Доведуть все до путя:
»Іракі чо и рачіш реп,
Йирям узори рачін веп,
Ятучь цімашь ліб й анат.«*)

»Ну, тепер вставай мій друже,
Йди здоров, не гайся дуже,
І з побідою вертай!
Ви-ж ведіть, Малпятка, Лиса
Там, де звірі всі зійшлися,
На ту толоку під гай!«

Йде дружина знакомита,
Гордо суне Лис Микита
Просто перед царський трон.
Цар уздрівши, як він вбрався,
За живіть зо сміху взявся.
»Хитрий же ти бестіон!«

Але Лис поважний, строгий,
Поклонивсь Цареви в ноги,
А Цариці до колін,
А відтак на місце бою
В круг обступлене юрбою
Виступив спокійно він.

*) Кождий рядок треба читати в задгузь.

Озирнувсь — аж Вовк вже тута:
Наче чорна хмара люта
Виступає з між рядів,
Аж зубами він скрегоче,
Мов свічки блищаться очи —
Так з кістьми би Лиса й зїв.

І махнув Цар головою,
Знак подав їм булавою
Починати боротьбу.
Сурми, труби загриміли,
Всі затихли, заніміли,
На непевну ждуть судьбу.

Перший скочив Вовк лапастий,
Лиса в зуби щоб попасти
І зробить йому капут.
Лис завив, перелякався,
І швиденько в зад подався, —
Вовк за ним осьтут-осьтут!

Наздігнав його вже близько,
А в тім Лис в бігу хвостисько
По піску проволочив, —
Як не свисне Вовка в очи,
Так йому темнійше ночи
Світ увесь заморочив.

»Ой, тай сучий же ти злодій!«
Крикнув Вовк, та гнать вже годі,
Став і тре з очей пісок.
»Що, Вовцуню, будем биться, —
Рік Микита, — чи мириться?
Ну, подай свій голосок!«

Обернувсь Микита скоро,
Вовка вхопити за горло
Вже ось-ось він наостривсь —
Але Вовк скакіць до нього,
І зубами хап за ногу —
Лис на землю повcaptивсь.

»Га, собако ти брехлива,
Ось тепер приходять жнива:
Все, що сіяв, те й пожнеш!
Раз в мої попав ти руки,
За всі кривди, збитки, штуки
Ти заплату відбереш!«

»Ов, — подумав Лис, — се бридко,
Тут пропасти можна швидко!
Нумо з смирного кінця!«
І щоб час лиш протягнути,
Він почав на жальні нути
Промовлять такі слівця:

»Стрику, майте Бога в серці!
Я-ж якась рідня вам преці!
Що се ви так завзялись?
Чи-ж то честь, гонори знатні,
Що мов бестії остатні
Бються на смерть Вовк і Лис?

»Ой, стрицуню рідний, чуйте,
Лиш сей раз мені даруйте, —
А кленусь вам, поки жить,
Я і всі мої народи
Сумирно, без перешкоди,
Вірно будем вам служить.

»Все робити-му для тебе,
Всякий труд прийму на себе,
Не доїм і не досплю,
А тобі гусей, качаток,
Риб і раків і курчаток
Повну кухню наловлю.

»Тай згадай, чи то я бою
Іменно хотів з тобою?
Як я довго вагувавсь!
І тепер як дбав я пильно,
Щоб тебе не вдарив сильно,
В своїй силі гамувавсь!

»Що лиш хочеш, хоч як трудно,
Все я вчиню! Хоч прилюдно
Підлим брехуном назвусь!
Ой, болить! Рідненький стрику!
Милість покажу велику,
Най надармо не молюсь!«

»Ні — гарчить Неситий — годі!
Знаю я, який ти злодій,
Бреха і крутій єси!
Обіцяєш злота мірку,
А потому завше дірку
Із обарінка даси.

»Та тепер хоч присягни ти
Нас усіх озолотити,
Віри я тобі не йму!
Гамувавсь ти в бою ладно,
Що мені у очи зрадно
Впер піску чортівську тьму!

»Ні, хоч як бреши й звивайся!
А з життям уже прощайся!
Я здурить себе не дам.
Помолися швидко Богу,
Кайся всіх гріхів — в дорогу
Мусиш нині йти к дідам!«

Так гарчав Неситий гордо,
Рад би Лиса взять за горло,
Але ногу мав в зубах.
А Микита поки рюмав,
Хитрість вже нову обдумав,
Як минувся перший страх.

Ніби молиться він Богу,
А тимчасом задню ногу
Всунув Вовку під живіт
Як нараз запоре жмінку
По під саму селезінку,
Вовкови змінився світ.

»А!« — ревнув, згадавши бабу.
Фіть! Лис з пащі вирвав лабу,
Задньою-ж ще раз потис:
Вовк зомлів і повалився —
Гульк, на верха опинився
Й хап його за горло Лис.

»Га, тепер проси пощади!
Тут заплату за всі зради
Ти дістанеш!« — Лис кричав.
Вовк запінений, заїлий
Лиш метавсь мов ошалілий,
І слабіючи гарчав.

Та Микита вже не глупий,
Силу всю зібрав до купи,
Мов кліщами горло тис;
Тягне, шарпає, термосить,
Аж Лев крикнув: »Досить! Досить!
Побідив сим разом Лис!«

Лис на теє царське слово
Вовка відпустив здорово.
»Царю — каже — я корюсь!
Я хотів лиш пляму стерти,
Вовчої не хочу смерти,
На безсильнім я не мщусь«.

Тут піднявсь утіхи галас!.
Малпа крізь юрбу пропхалась
Із лавровим вже вінцем.
Всі приятелі зійшлися,
Славили й витали Лиса,
Що таким явивсь борцем.

Не один, що ще недавно
Був би зїв його, вив: »Славно!
Жий, Микито, много літ!«
Лис подякував уклоном,
Потім клякнув перед троном,
Щоб чуть царський заповіт.

»Встань, Микито! — Цар озвався, —
Славно, сину, ти списався,
Честь свою оборонив.
Що було, нехай минає,
Цар дарує і прощає,
Що коли ти завинив.

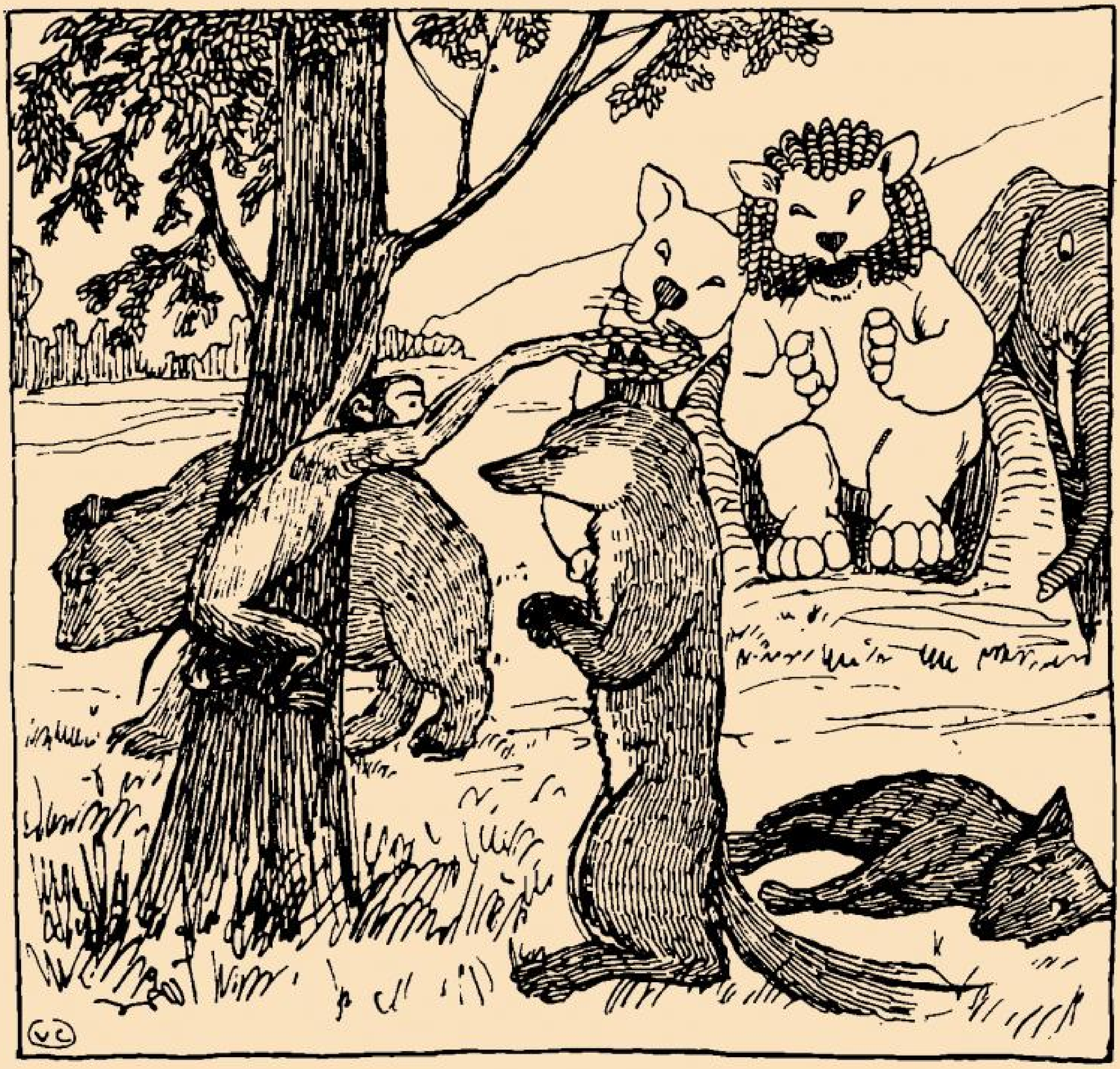

»Днесь конець сварні і зваді,
І від нині в царській раді
Ти про спільне благо радь!
Честь прийми від мене тую:
Канцлером тебе йменую,
Віддаю тобі печать.

»Як ти мудро вмів держаться,
Від біди обороняться,
Так державу борони!
Що порадиш — Цар прикаже.
Що напишеш — Цар не зможе,
Лиш сумлінно все чини!«

Каже Лис: »Мій Царю й тату,
За так щедру і богату
Ласку чим я відплачусь?
Хоч у мене сил не много,
Але весь для блага твого
Й для держави посвячусь.

»Ще лиш на однім прости мя!
На деньок домів пусти мя:
Жінка й діточки десь там
Плачуть, тужать. Най же нині
О щасливій переміні
Сам я звістку їм подам«.

Цар сказав: »Іди, мій друже!
Я й Цариця раді дуже,
Щоб весь смуток їх пропав.
Маєш дозвіл на три днини,
А вертай же разом з ними,
Щоб я тут їх привитав«.

Тут кінчиться наша казка.
Всім, хто слухати був ласка,
Дай-же Боже много літ!
Най і наш весь сум пропаде!
А тим, хто нам коїть зради,
Най зійдеться клином світ!

ЗМІСТ КНИЖКИ.

Від Видавництва III

Хто такий »Лис Микита« і звідки родом? . . . . V—XVI

Пісня перша:

Лев скликує звірів на суд 1
Вовк оскаржує Лиса . . . . 2—3
Вовк-ґеометра . . . . 3—7
Сварка Пса з Котом 7
Заяць — Лисів ученик 8
Борсук боронить Лиса 8
Як Лис крав рибу . . . . 9—10
Півень оскаржує Лиса . . . . 11—14
Лис-пустинник і Курка . . . . 13—14
Лев посилає Медведя до Лиса 15

Пісня друга:

Лисів замок 16
Лис і Медвідь . . . . 16—19
Медвідь і мід в дубі . . . . 20—24
Поворот Медведя до Царя 24
Цар шле Кота до Лиса 25

Пісня третя:

Кіт і Лис . . . . 26—30
Кіт в курнику . . . . 31—33
Поворот Кота до Царя 34
Борсук іде до Лиса 35

Пісня четверта:

Борсук і Лис . . . . 36—37
Медвідь-ґубернатор 38
Лис і Вовк у шпіжарні . . . . 39—43
Медведів суд 43
Лис вибирається до Царя 45

Пісня пята:

Лис перед Царем . . . . 46—47
Лис засуджений на смерть . . . . 48—51
Лисова сповідь . . . . 51—53
Лис і Вовк крадуть полоть 53
Лис паде в сіни 54
Як Вовк з Лисом ділився 56
Скарб царя Гороха . . . . 57—59

Пісня шеста:

Змова Лиса, Медведя і Вовка . . . . 60—62
Лис обкрадає батька 63
Лис увільн ний від провин 64
Медвідь, Вовк і Кіт дістаються до тюрми . . . . . 66—67

Пісня сема:

Вовків плач . . . . 68—69
Вовк і Гуси 70
Вовк і Свиня . . . . 70—72
Вовк і Баран-самовбійця . . . . 72—76
Вовк і Кравець . . . . 76—77

Пісня осьма:

Лис-паломник . . . . 79—80
Лис і Цап . . . . 81—83
Лис і Заяць . . . . 83—84
Цап листоноc 87 90
Цапова смерть . . . . 91—92

Пісня девята:

Бабай знов у Лиса . . . . 93—94
Лисова фільософія . . . . 95—96
Вовк і Кобила . . . . 99—101

Пісня десята:

Кури і пісня про Комаря . . . . 103—105
Лис ловить Півня 111
Як Лис Півня сповідав . . . . 106—110
Лисові громи на протекцію . . . . 112—113
Малпа-лікарка . . . . 113—117
Лис, Вовк і Малпа . . . . 117—118

Пісня одинацята:

Лис п ред Царем . . . . 119—120
Лисова брехня про клейноди . . . . 120—121
Вовк виступає проти Лиса . . . . 122—123
Як Лис учив Вовчицю ловити риби хвостом . . 124—126
Лис і Вовчиця в криниці . . . . 127—130
Вовк визиває Лиса на поєдинок . . . . 130—131

Пісня дванацята:

Лис і Малпа . . . . 132—134
Малпин плян . . . . 134—135
Малпині чари 135
Поєдинок Вовка з Лисом . . . . 136—140
Лисова побіда . . . . 140—142
Закінчення 142

Б 345 095 рк